

Szerkesztőség:
BUDAPEST
VIII., József-körút 44. szám.

Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési feltételek:
Egész évre . . . frt 10.—
Fél évre . . . » 5.—
Negyedévre . . . » 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Kiadóhivatal:
BUDAPEST
VIII. József-körút 44. szám.

Hirdetéseket
lapunk számára elfogadnak:
az összes budapesti hirdetési irodák;
Németországban kizárólag
Steiner Adolf hirdetési irodája,
BERLIN és HAMBURG.

☉ Budapest, február 8. ☉

Krónika.

— febr. 6.

Rég ideje már, hogy az ujságokból csak a színházi híreket olvasom. Úgy vagyok meggyőződve, hogy minden illúzió közül legkevésbé csalékony az illúziók illúziója; s nem érdeklődöm más, csak a színház iránt. Hanem azért én az ujságoknak ebből az egyetlen rubricájából is bőségesen értesülök a világ folyásáról. Ha például azt olvasom, hogy a főispánok operetteket, az alispánok regényeket, a főispáni titkárok pedig vígjátékokat írnak: mindjárt megértem, hogy vége a megyének, s hogy az állami közigazgatás megszületése már csak napok kérdése. Mikor meg azt látom a lapokból, hogy az iparkamarai titkárok verseket írnak Baross dicsőítésére, s tizenötödfel spondaeusokban magasztalják a vasminiszter érdemeit: tisztában vagyok az egész tarifa-affaire-rel. És így tovább. A színházi rubrica nem valami fontos dolog ugyan, s a lapoknál nem is tartják nagy becsben (mindig a legifjabb dolgozó-társ szerkeszti, s csak az egy tudományrovat a megvetettebb nála), de azért a színházi rubricában is visszatükröződnek a világkrónika nagy eseményei. Az igazán emlékezetes eseményekről: a lotto- király viselt dolgairól, a Kochin fölfedezéséről, híres rablóvezérek elfogatásáról stb. szindarabokat is szoktak írni, s így a világ folyásáról e szerény rovatból is tájékozódhatni. Nincs olyan kis patak, melyben az égbolt ne tükröződnék; s a legkisebb Weinbursch is egy egész mikrokosmos.

Természetes, hogy ily hajlandóságok mellett nemcsak a különböző színházi rubricáknak vagyok hűséges olvasója, hanem a *Színészek Lapja*-nak is; ez a legkedvesebb lapom. Hadd mondjam el, minő okulást merítettem e héten ezekből az én választott olvasmányaimból.

Nyilvánvalóvá lett előttem, hogy mégis csak szerencsés és irigylendő ország vagyunk mi, Magyarország. Ha e föld nem is Kánaán többé (a tej és a méz nagyon megfogyatkozott, még Békés-Csabán is), de van itt pihent ész, és ez nagy áldás. Az emberek mindenütt ölik-marják egymást; főbenjáró anyagi érdekek passionálják az egész világot s az Enyim-Tiedről való véleménykülönbség örökös háborúságban tartja a családokat, az osztályokat és a nációkat. A lelkiismeret szabadsága és a türelem kiveszőben vannak; lábra kaptak előítéletek, melyek ellen mukkannia sem szabad senkiének, mert ez újkori, szellemi Terreur jóléti bizottsága könnyű szerrel tönkre teheti az ellent mondó existenciáját. Párisban az emberek rothadt almákkal dobálják meg egymást s miniszterek készülnek

egymást kibuktatni a kormányból, mert egy szindarab nem tetszett vagy három mámoros nézőnek. És nemcsak a legsötétebb Franciaországban történnek csúnya dolgok.

Felix Hungaria! Itt nem fenekednek egymásra ideges, lobbanékony és hóbortos emberek; itt a nyugodt, békés és pihent agyvelő már esztendőök óta nem igen foglalkozik egyébvel, mint azzal a szép gondolattal, hogyan kellene az ország ezredéves fennállásának örömét méltóképpen megünnepelni? A termékeny, a találékony és az ötletes fők nem törik magukat semmi rosszban, csak abban fejtenek ki nemes versengést, hogyan lehetne érdekesebbnél érdekesebb programot állítani össze ama nevezetes ünnepélyre. Az utolsó években nincs nap egy új propositió nélkül. Az ember igazán gondolkozóba esik, hogy miféle szellemi működést fogunk kifejtetni, ha majd egyszer túl leszünk az ezredéves ünnepen s ha majd ez az egyetlen, örök témánk elvész egy újabb ezer évre?! . . .

Egy ilyen új propositióval lép fel az én lapom, a *Színészek Lapja* is. S erről akarok beszélni. Mert ez az új tervezet az eszmei szárnyalás, az ötletek gazdagsága és a compositió kerekése tekintetében meghaladja Zichy Jenő grófnak legmerészebb álmait is.

Ilyen eszmedús cikk, mint ez a másfél hasábnyi, igazán ritkaság a mai penny a liner-es világban. Ha ezt a programot, melyet e szerény, de leleményes tervezet élénk tűz, megvalósítjuk: megduplázzuk mindazt a sikert, a mire csak a lefolyt ezer év alatt szert tettünk. S már hogyne szívlelnők meg az ilyen tervezetet?

«Hazánk fennállásának ezredik évfordulója-közeledvén — írja a cikkező — minden igaz honfi esze és szíve megdobban, hogy miként lehetne e nagy és emlékezetes napot, illetve időt, nemzetünkhöz méltóan megünnepelni.

S mert bennünk is — kik államunk mozgalmi öröme és gyászában mindig élénk részt vevénk — buzog a magyar vér, lapra vetjük, hogy mi mindent kéne tenni.»

S a következőkben tér át a concret javaslatokra:

«Első szükség volna a nemzetiségekkel a legjobb testvéri viszonyt létesíteni, azon vezérelv szigorú fentartása mellett, hogy Magyarország minden lakójának első és elengedhetetlen kötelessége jó, alkotmányunkat és törvényeinket tiszteletben tartó honpolgárnak lenni.

Hatalmas szövetségeseinkkel karöltve (addig, míg a kötés valamely érdekszál kivonása által meg nem lazul) legveszélyesebb ellenségünkkel leszámolni, s ellene egy jó sorsra érdemes s velünk rokonérzelmű nemzet tömö-

ritése által bátyát állítani. Mert addig nem jubilálhatunk nyugodtan, míg a monarchia határán elleneink fegyverben állanak s állami létünket fenyegetik.»

Az bizonyos, hogy az ünnepélyhez méltó kezdet volna: első sorban elverni Oroszországot, hogy csak úgy nyekkenjen, s azután helyre állítani Lengyelországot. De vajon mit szól ehhez Oroszország? Hajlandó lesz-e szives közreműködésével hozzájárulni a tervezethez? S ha már ennyire vagyunk, mért elégedni meg Lengyelország helyreállításával? Nem volna-e célszerűbb mindjárt régi alakjába helyezni hazánkat, s újra a három tengerrel mosatni országunk határait? Úgy hisszük, ha ezt is fölvennők a programmba, a tervezet csak teljesebbé válnék. A program többi pontját azonban már nem lehet elég melegen ajánlanunk az illetékes egyének figyelmébe. Ime, ezek a teendők:

«Az 1900-ban tartandó jubileumra nézve oda kellene hatni, hogy

1. Az ünnepély 10 napig tartson augusztus havában, István királykor kezdve az új országház fölavatásával, melyben ekkor lenne az első ülés.

2. Hogy addig a királyi palota különben is tervbe vett kiépítése megtörténjék s a várhegyoldalon köröskörül park, sétány és kocsútakkal.

3. Hogy országos, vagy nemzetközi kiállítás rendeztessék.

4. Hogy a bel- és pénzügyministerium a várból lehozassék, s külön díszes palotákban az új országház táján elhelyeztessék, s előbbinek mostani épülete egy műipar-egyetemmé, utóbbi katonalaktanyává átalakíttassék.

5. Hogy országos lelencz-ház létesíttessék s az ezáltal nyereendő ember-anyagot a minden mesterséget tanító műipar-egyetemben hasznos polgárokká növeljék s velük kifelé is tér és ipar foglaltassék.

6. Hogy Budapesten érsekség, vagy legalább püspökség alakíttassék.

7. Hogy az új városháza fölépíttessék.

8. Budapest között még egy pár hídát építtetni, egyiket a plébánia-templom, másikat a vámháznál, valamint a Margit-szigetet is, Budapesttel hidak által összekötni.

9. A raktárakat az összekötő vasuti hidon alul és a Margit-hídon felül elhelyezni s a terhes hajók kikötőit ugyanoda áttenni.

10. A Gellérthegyen csillagdát, s ugyanottan — vagy, más budai hegyen — Pantheont emeltetni.

11. Budapestet az öt környező helységekkel egyesíteni, s a megyéket és nagyobb vidéki városokat rábírní, hogy az Újpest felé eső részen egy-egy házat (palotát) építtessenek s ezek képezzék a megyék és városok negyedét, városát.

12. Árpádnak, illetve a hét vezérnek, Szt.-István és Mátyás királynak szobrot emeltetni.

13. Magyarország történetét és földrajzát velős kivonatban, de könnyen érthetőleg megíratni oly módon, mint a «Kis tükör» volt, tankönyvül a polgári iskolák számára.

14. A jelentéktelen utca-neveket jelentőséssel, érdemes hazafiak nevére átváltoztatni.

15. Ünnepi díszelőadásokhoz pályázat, vagy megrendelés útján új, Magyarország történetének legkiválóbb momentumait fel-tüntetető színműveket íratni, stb. stb.»

Hanem a mi az ünnepély détail-ait illeti, a magunk részéről a következőkkel járulnánk e javaslatokhoz:

I. 1900. augusztus 20-án Mocsáry Lajos az összes nemzetiségek nevében bocsánatot kérne Péchy Tamástól, mindazért, a mit ellenünk a nemzeti izgatók elkövettek. Péchy Tamás viszont kijelentené, hogy ha már a szövetséges államokkal is barátságban élünk, mennyivel inkább barátságban kell élnünk testvéreinkkel, a nemzetiségekkel.

Általános kibékülés rendeztetnék; Doda Traján és Csanády Sándor ünnepélyesen megölelnék s megcsókolnák egymást.

II. A józsefvárosi veterán-sereg fővezére átvenné a czárevicstől Szent-Pétervár kulcsait.

III. Szádeczky Lajost megkoronáznák Lengyelország királyává; viszont Szádeczky Lajos ünnepélyesen megfogadná, hogy ezentúl már semminemű hivatalra sem fog concurrálni.

IV. Beniczky Ferencz kiküldetnék Lengyelország kormánybiztosává, hogy Lengyelország pénzügyeit rendezze.

V. Az egyetemi templomban fohász-szerű ima, a Kálvin-téri templomban ima-szerű fohász mutattatnék be. Az utóbbi helyre Csáky miniszter maga vezetné a serdülő, a gyermek, és a kised Szász Károlyok impozáns processióját.

VI. Kaas Ivor két könnye egy ládába tétetvén, elküldetnék Mohácsra, hogy ott a nemzet-fájdalmát képviselje.

VII. Az új országházat Polonyi Géza egy díszkiáltással avatná fel; Károlyi Gábor gróf egy phonographba kiáltaná bele első közbeszólását.

VIII. A város elhatározná, hogy a vízvezeték dolgát rendbe hozza.

IX. Gyulai Pál befejezné Romhányiját és Salamon Ferencz is elkészülne Budapest monographiájával.

X. Budapest Czinkotáig kiépíttetnék, s Beöthy Algernon köteleztetnék, hogy az épülő új városrészeket vásárolja meg.

XI. Az általános kibékülés ünnepén Gyulai Pál ünnepélyesen kinyilatkoztatná, hogy a Jókai regényei még sem olyan rosszak.

XII. Zichy Jenő gróf a nemzeti színházban elszavalná Tompa Új Simeon-ját, stb. stb.

Mert egyelőre talán ennyi is elég lesz.

Mustármag.

Lábon maradt vetés.

— Nekraszov Miklós. —

*Kései ősz; elszállt már a madár,
Dúlt a berék, letarolt a határ.*

*Egy helyütt áll csak még aratatlan
A buza . . . mily bús kép remeg abban!*

*Úgy tetszik, összesűgnak a kalászek:
„Hej, a fejünk már tönkre is ázott!”*

*Hej, szomorú az őszi szél sirása,
Ért szemünket a porba cibálja.*

*Kósza madár is itt tanyázik éjjel,
Törve, kuszálva szárunk szanaszéjjel.*

*Elbujni a nyúl is mindég idejár,
Hol késik a gazdánk? meddig s mire vár?*

*Tán a kalászuink nem leve gazdag?
Nem telne véle dúsan az asztag?*

*Nem! Nem vagyunk mi rosszabb, mint a többi,
A mag a tokját duzzadva betölti.*

Hát arru szánta és vete ő,
Hogy szórja szemünk el-rít őszi idő?"

— És válaszul szól füttye a szélnek:
„Nem bir a gazda jöni felétek.

Tudta miért szánt, tudta miért vet,
Amde keserves az emberi élet:

Most a szegényke fekszik étlen-iltan,
Vak hideg ágyban: odalenn a sírban.

Mely a barázdát itt sorba vonta:
Nincsen a kéznek már csak a csontja.

Két szeme odvas, hangja elállt,
Nem hallani többé itt a dalát.

Nem hallani többé vidám füttyülését,
Nem nézi a szántó itt már a vetését.“

Szabó Endre.

Az „édes bácsi“.

— Monolog. —

Irta:

MURAI KÁROLY.

Szegfű (55 éves aglegény; lassan, vigyázva halad a hatvani-utcán.) Meg kell vallanom, hogy az a fess gyerek szeret engem. Megérik a levele minden során. A baba! Azt írja, hogy noha már régen nem látott, élénken emlékszik rám. Ha eszébe jutok — a mi igen gyakran megtörténik — olyannak lát, a milyen voltam akkor. Jónak, kellemesnek, egy szeretni való bácsikának, a ki megérdemli azt a jelzót: édes. Mindig és mindig szeretettel gondol rám és előre örül annak a napnak, mikor viszontláthat. Hm! Ha őszinte akarok lenni: a kicsinek nincs valami rossz gusztusa. Emlékszik rám és olyannak lát, mint a minő voltam akkor, midőn utoljára álltam vele szemközt és árpaczukrot adtam neki. (Derülten.) Hja, akkor még daliás ficzkó voltam. Azóta tíz esztendő mult el és azóta más valakinek a fogaival szorítom a számban a szivar végét. Hjjaj!

(Szünet után.) Bájos egy gyerek, hanem mégis csak gyerek. Tudatja velem, hogy már nagy leány, mert bálban volt és ott «nagysád»-nak szólították. Valóban érdekes, hogy még egyszer elolvassam a levelét.

(Levelet vesz elő s nézi.) Lilaszin tinta, fényezett papír és girbe-gurba sorokban szaladgáló szarkaláb-betűk. Bámulatos, hogy ezek a fiatal leányok milyen hegyes pennával tudnak írni. A betűk szárai olyan vékonyak, mintha pókhálóból lennének szöve. Mit is ír hát ez a bálozó baba? (A levelet olvassa.) «Kedves bácsi! Lehetetlenség elhallgatnom ama örvendetes eseményt, a mely itt előadta magát az elmúlt éjjel. Egy kis leányból ugyanis az éj folyama alatt nagy leány lett s ez a nagy, igen nagy leány, a kinek hosszú ruhája és tánczosa, gavallérja van, senki más, mint a kedves bácsi unokahuga, a Mari. Igen, bácsi, nagy leány vagyok, mert az éjjel bálban voltam, a hol «nagysád»-nak szólították. Oh, bácsi, nem is képzelem, hogy mily igen-igen boldog vagyok. Itthon, a papa, meg a mama előtt elrejttem örömeimet, de az én kedves, aranyos bácsikám előtt nem tagadom, mert tudom, hogy nem nevet ki».

(Derülten.) Valóban fölséges gyerek! Mennyi naivság, mennyi kedély és mennyi büszkeség. Hm! Szeretem, hogy ilyen bizalmas én velem szemben. Ez azt mutatja, hogy szeret és bizik bennem. Na, annyi igaz, hogy nincs

rossz izlése. (Sóhajtván.) Különös, de úgy van, hogy hozám mindig bizalmuk volt a nőknek. (Sugván.) És van ma is. Az a kis kóristáné tegnap este szintén egész bizalmasan vallotta meg, hogy nem tudja kifizetni a házbért. (Elégedetten.) Az a házbér már ki van fizetve.

(A levelet tovább olvassa.) «Bizony, bácsi, már nagy leány vagyok, pedig csak mához egy hétre lesz a tizenhatodik születésnapom. Mamáék úgy viselik magukat, mintha erről a közelgő születésnapról nem tudnának semmit. De én nem engedem ám magam ámíttatni. Tudom, hogy gondolnak rá és készülnek is, hogy valami kellemes meglepetésben részesítsenek. Jaj, bácsi, be szeretném, ha a szokásos czukedli és torta helyett valami csinos, divatos ékszert kapnék. Ki sem tudom mondani, hogy milyen nagy, igen nagy örömet szereznének ezzel nekem: Ah, de lesz-e valami ebből az örömből? Félek, aggódom, hogy nem».

(Bosszankodva.) Annyi tény, hogy ezeknek a szülőknek nincs belátásuk. Észre sem veszik, hogy a leányuk felnőtt s más igénye van, mint volt ezelőtt. Ők mindig csak a régi szemüvegen át nézik és gyereknek tartják, a kinek czukor, meg torta való. Itt van például ez a baba. Már nagy leány, megváltozott igényekkel, a kinek jussa van arra, hogy ékszerek után vágyjék. Óhajtja, várja ezt s kap prominczli czukrot. (Lágyan.) Na, na, baba, nem kell szomorkodni és kétségbeesni. A dolog úgy áll, hogy a kinek élettapasztalt, világlátott bácsija van, azt megsegíti az isten. Elvégre is, ez a leány megérdemli, hogy gondoljak rá s a születésnapjáról ne feledkezzem meg. O szeret engem, igazán, számítás nélkül, mint egy jó, kedves bácsit; és én szeretem őt. (Elhatározással.) Veszek neki valami divatos és értékes ékszert.

(Elégedetten.) Milyen nagyszerű egy meglepetés lesz ez neki. Egyszer csak hallani fogja, hogy a levélhordó utána tudakozódik. Izgatottan siet felé és kinyújtja a kezét. A levélhordó átadja neki a szállítólevelet, a melyből megtudja, hogy a csomagot a bácsi küldi. Elsikoltja magát, elpirul és a kéze remegni kezd. Mikor azonban majd azt is olvassa, hogy a csomag tartalma czukor, akkor ajkát lebigyeszti és bosszankodni fog. Ez nagyszerű lesz. Hanem ha majd kibontja és eléje csillámlik az arany fénye, hogy kigyulad az arcza és mily édes álmélkodással áll az ajándék mellett! Fölkapja, összecsókolja és tiszta szívéből fakadó érzelem hangján kiáltja: édes, aranyos, jó bácsi! Felőlem beszél, rólam gondolkozik és csókokat szór az apró kezével a levegőbe, hogy a szél, a napsugár hozza el hozzám.

(Elhatározással.) Veszek neki egy pompás ékszert. Divatos, értékes, izléses darabot, a mely olyan szép, olyan ragyogó lesz, mint az a leány. (Kezeit dörzsöli.) Ennyit megérdemel tőlem, mert eddig tulajdonképen még semmit sem adtam neki. Kegyetlen, zsugori rossz bácsi voltam és ő mégis szeretett és szeret. Milyen jó, aranyos szive van neki.

(Gondolkodva.) Hanem mit vegyek neki? A mi tesszen is, jól is álljon, meg sensacziót is csináljon mindenfelé? Azt hiszem, hogy most igen viselik az amulettes aranylánczot a nyakban. Először is csinos, másodszor divatos és értékes is. Most jut az eszembe, hogy a multkor megálltam az egyik kirakat előtt, s ott igen díszes példányokat láttam ebből a fajból. Különösen feltűnt egy, a mely meglepően volt dolgozva. Hát ezt veszem meg. Reményelem, hogy még nem kelt el, vagy ha megvették is, meg van a párja. (Az orrát vakarja.) Hanem, mintha drága lett volna ez a darab. Az ördögbe is, százhusz forint elég nagy ár. Százhusz forintból egy kis család egész hónapra át mégél s magamnak is egy heti jövedelmem. Igaz, hogy feltűnést keltene az egész környéken és minden leány vágyat érezne ilyen gavallér nagybácsi után, de mégis — százhusz forint!

(*Szünet után.*) Nem. Ezt a darabot nem veszem meg neki. Nagyon el lenne kaptatva a leány és ilyen ékszerrel kezdené számítani az ékszereket. Kisebb, kevésbé értékes darab egyáltalában nem okozna neki többé örömet. Nagyigényű; követelő lenne s ez rossz befolyással bírhatna a jövőjére. (*Szemrehányással.*) Ej, ej, te könnyelmű öreg legény. Hogy is gondolhattál egy olyan születésnap ajándékra, a mely csak bajnak lenne az okozója. Hiszen mi lenne abból a kis leányból három esztendő múlva? Ezer, meg kétezer forintos ékszer, kívánna és képes volna vőlegénye menyasszonyi ajándékát is visszautasítani, ha az nem képezne egy vagyont. Valóban meg kell vallanom, hogy meggondolatlan bácsi vagyok. Nem, nem, az isten mentsen meg, nem veszem meg azt az értékes darabot, mely egyébként is nem fiatal leánynak való.

(*Tépelődve.*) De hát mit vegyek? Elvégre is a láncznál kell maradnom, mert most ez a legdivatosabb és ez okozna legtöbb örömet neki. (*Nevet.*) Eh, milyen balga vagyok én. Hát hiszen van ilyen láncz olcsóbb is és a mennyire képes vagyok visszaemlékezni, több egyszerű darabot is láttam én ott a kirakatban. Persze. Van ott egy egész solid készítményű s nemes izlésre valló darab. Egyszerű mint ő s olyan tiszta arany, mint az ő szive. Ha nem csalódom, az ára nyolczvan forint. Negyven egész forinttal olcsóbb, mint a másik. Na, el van határozva, ezt veszem meg. Az árát nem fogja megtudni s a milyen gazdag fantáziája van egy ilyen gyereknek, még elhiszi, hogy százötven forint volt. (*Szünet.*) Hm! De ha ő neki, mint gyermeknek, nagy fantáziája van, nem ugyanazt hinné-e egy még olcsóbb ékszerrel? Mert ha ő csakugyan azt hinné, az esetben ostobaság volna kiadni nyolczvan forintot is. Különböznél be kell vallanom, hogy ez az összeg nyolcz darab tizesből, vagy pedig tizenhat darab ötösből áll; be kell vallanom, hogy egy gyermek szeszélyéért, egy gyermekörömeért ennyit kidobni valóságos ostobaság. Hát vajjon ezért a pénzért nem lehetné-e többször is örömet okozni? Persze hogy lehet. (*Szemrehányással.*) Lásd öreg, majdnem bolondot csináltál megint. Kiadtál volna nyolczvan forintot és az ékszerrel elküldted volna neki. Okoztál volna örömet egyszer. Míg ellenben, ha ezt a nyolczvan forintot két részre osztod, vagyis ha most csak félannyi értékű ajándékot küldesz, az esetben a jövő évben is előállhatsz valami prezenttel és így azért nyolczvan forintból két örömben részesítetted a leányt. Ézt az ő boldogsága érdekében meg kell tenned.

(*Vigan.*) Bravó! Meg van oldva a kérdés. Miután azonban egy negyven forintos láncz nem sokat mutat és valami különös munkája nem lehet, más valamit kell kigondolni. (*Gondolkozás után.*) Lehetne talán órát. Ez nem rossz, mert az órák értékét bajos kitalálni. Igen, de ehhez láncz is kell s így már többbe kerül. Hm! Ostobaság volna egy kis leány számára órát venni. A leány szereti mutogatni az ékszereit s az órát, a mit a zseb elrejt, nem lehet minduntalan előrántani. Ha nem vehetné elő: bosszantva érezné magát. Azután minden társaságban azon kellene folyton törnie a fejét, hogy mily ürügy alatt húzhatná elő. Ismétlésekbe esne s oly ügyetlenül keresné az alkalmat, hogy mindenki észrevenné és a leány nevetéssé tenné magát (*Eljagyulva.*) Ah, szegény édes kis baba! Ezt nem érdemelné tőlem. Nem. Azután én nem is akarom, hogy nevelés legyen. (*Hirtelen.*) El van határozva: órát nem veszek neki! — Azt hiszem, hogy egy csinos, mutatós karperecz leginkább neki való. Ézt ott viseli a keze fölött, a keztyű fölött és mindenki látja, a kinek szeme van. Ezt nem kell előhuzni; és a miatt, hogy mindenki lássa, nem kell törnie a fejét. Helyes. Karpereczet kell venni neki. Egy negyven forintos karperecz, a mint tudom, elég nagy és elég vastag. Határozottan emlékszem egyre, a mely a kirakatban volt, ézzel

az árral. (*Szomorúan.*) Szegény kis hugom, úgy látszik, hogy erről is le kell mondanod. Egy nagy és vastag karperecz, a minőt negyven forintért adnak, csak valami hiú hentesnének, vagy péknének való. Azok viselnek ilyen esetlen dolgokat. Nem, neki egyáltalában nem állana jól. Arra a vékony kis karra nem ilyen való. Az első perczben borzalommal venné a kezébe és kétségbeesne az én izlésem fölött. Valóban nem engedhetem, hogy ilyen oldalról ismerjen meg és szétfoszlassam azon hitét, hogy neki finom érzékű kedves bácsija van. Azután: mi történnék, ha lemennék hozzájuk? Akkor, a tiszteletemre föl kellene tenni és viselnie. Ah! Milyen keserű órákat szereznek neki öröm és boldogság helyett. Szó sincs róla. Negyven forintos karpereczet nem fogok neki venni.

(*Elhatározással.*) De veszek egy húsz forintosat. Valami kedves, könnyű, légies dolgot, olyat, mint ő. Egy leheletszerű, szinte átlátszó karpereczet. Ezek az aranyművesek átkozottul vékonyra tudják verni az aranyat, hogy majdnem szitaszerű. Ez egy fiatal leánynak való lesz és úgy fénylik, mint az ő szép szeme. Reám nézve is ez lesz a legjobb, mert az ajándékra szánt százhusz forintból éppen százat takarítok meg. (*Savanyúan.*) Hanem mit szól hozzá az anyja? Éz az én kedves hugom teljes életében könnyelmű, pénzszerő teremtes volt, a ki százszor kigúnyolt engem azért, mert takarékos voltam. Képes volt azt állítani, hogy smuczig vagyok, hogy még az ételt is megvonom a számtól. Ez ismeri az ékszereket és az első tekintetre kitalálja, hogy mi volt az ára. Emlékezem, hogy egyszer a férje fejéhez vágott egy hetven forintos karpereczet, kijelentve, hogy olyan értéktelen tárgyat nem visel. Tudom előre, hogy fitymálná ezt a húsz forintos ékszerrel és éppen nem fogná be a száját a leánya előtt; a helyett, hogy magasztalná előtte, még elvenné a kedvét. Lefestene előtte fukarnak, zugarinak, lelketlennek, s a vége az egész ajándéknak az lenne, hogy a leány sírna és rossz véleményyt kezdene táplálni én felőlem. Az ördögbe is! erre semmi szükségem sincs. Azért költsek én el húsz pengőt, hogy egy leányt ellenem keserítsenek? Nem. Nem veszem meg neki azt a karpereczet.

(*Gondolkozva.*) Pedig mégis kellene valami örömet szerezni neki. Olyan édes ez a gyermek és olyan bizalmas hozzám, hogy egészen megindít. Lehetetlenség, hogy a születésnapjára ne küldjek neki semmit. Azt hiszem, hogy ő én tőlem nem is annyira értékes ékszerrel, mint inkább valami ékszerszerű emléktárgyat szeretne legjobban, a mi azt bizonyítaná neki, hogy az édes bácsi mégis csak gondolt rá. Három pengőért árulnak olyan gyűrűket, a mely a kis ujjra való s a mely nefelejtésszerű virágokkal van átfuttatva. Rendkívül csinos és izléses bohóság. Ha akarom: ékszer, ha akarom: emlék, ha akarom: játékszer. Bizonyára valami furfangos német gondolta ezt ki tizenhat éves leányok számára. Egyáltalában nem csalódom, ha azt mondom, hogy ez egészen neki való. Az anyja sem szólhat semmit. (*Kitörve.*) Helyes! Ezt veszem meg, annyival is inkább, mert fiatal barátnői azt hiszik, hogy valami fiatal embertől kapta és irigykedni fognak rá. Semmi sem kedvesebb egy nőre nézve, mint olyan tárgy bírása, a melyet tőle irigylenek és a mely alatt valami titokteljes, regényes történetet képzelnek. Megyek és azonnal megveszem.

(*Indul, de megáll és elkomorodik.*) Valóban borzasztó lenne, ha úgy történék, a mint az most az eszembe ötlött. Egy katasztrófa, egy csapás, a mit én idéznék elő. Öröm helyett bánatot vinnék a házukba. Pedig nem lehetetlen, hogy megtörténik. Lehet, hogy ennek a tizenhat éves leánynak a bálban akadt egy komoly udvarlója, a ki iránt ő is melegen érez. Lehet, hogy az az udvarló megvallotta érzelmeit és a leány kedvező értelemben adta meg a választ. Tehát: most már rajongnak egymásért és

Kőrösi József.

közel vannak ahhoz, hogy eljegyezzék egymást. Nos, ha így áll a dolog, vajjon nem lenne-e rettenetes bomba ez az emlékgyűrű? Megeshetnék, hogy a leány bosszantani akarná a lovagját és olyas valmit sejtetne, hogy ő ezt a gyűrűt egy másik lovagtól kapta. Ilyen elhamarkodott dolog könnyen kitelik egy fiatal, meggondolatlan lánytól, a lovag erre megcsalva, kijátszva érezné magát, hazamenne, az ajtót magára zárna és durrr! Vége lenne; a golyó a szívet járná át. A leány pedig, mikor ezt meghallaná és tudatára ébredne annak, hogy az ő könnyelmű tréfája idézte elő ezt a borzalmas drámát, egyenesen a Dunának menne és beleölné magát.

(*Mélyen érzékenyülve.*) Nem fogom elküldeni neki ezt a gyűrűt. Sohasem tudnám megbocsátani magamnak, hogy én voltam az oka egy deli ifjú és unokahugom halálának, meg szülei rettenetes fájalmának. (*Szilárd elhatározással.*) Egyáltalában nem fogok neki küldeni semmit, mert nem lehet tudni, hogy öröm helyett nem bánatot okoznék-e?

(*Szünet után.*) Annyi azonban egészen bizonyos, hogy a mai napon százhusz forintot takarítottam meg ezért a takarékoságért én is megérdemelnék valamicskét. Azt hiszem, hogy egy üveg finom pezsgő nem ártana; a hugom, a baba egészségére üríthetném. Ez is valami és a jóindulatomat mutatja irányában. Hm. Egy üveg pezsgő valóban nem lenne rossz. Miután azonban a pezsgők jóságában nem lehet megbizni s másnap egyáltalában nem akarok főfájást, hát nem fogok inni. Sokkal jobb lesz ezen a pénzen egy üveg jó bort és egy jó, finom hideg vacsorát hozatni. Abból a borból is ihatok én a hugom egészségére. Hanem ha a gazdasszonyomat küldöm el a borért és a vacsoráért, több mint bizonyos, hogy meg fog csalni. Az özczombnak, a kecsegének nincs mindig egy ára s a finomabb bor helyett vehet kevésbé finomat. És így nemcsak, hogy megcsal, de még rossz bort is itat velem. Már pedig az én hugocskám nem kívánja, hogy lőrét igyam az egészségére. Meg ha kívánja is, hát akkor sem muszáj azért sok pénzt adni. Hozathatok föl a kocsmából a harmincz krajczárosból s így tudom, hogy mit iszom. (*Szünet.*) De, kérdem én, ha az ember egy napon százhusz forintot megtakarít, muszáj akkor vacsorára, borra költekezni? Hisz ez csalás, meg önámítás, mert nem százhusz forint, hanem — tegyük föl — csak száztizenkilencz forint és néhány krajczárnyi megtakarítás! (*Elhatározással.*) Eh, nem fogunk könnyelműsködni s az én hugom annak is örül, ha az egészségére egy pohár tiszta vizet iszom. Iszom? De hát mire? (*Kikiült az ajtón.*) Zsófi!! Vacsorára ma este hozzon — két kvárglit.

Bár mindenkit nyomában érne a bosszú,
Ki a törvény s a jog szentségét megveti!

Sophokles: Electra.

A szerelem hiúság — és önzés a kezdete és a vége.

Byron.

A milyen a forrás, olyan a patak.

Campe.

— — Az ember legnagyobb java:
A bölcs megfontolás és józan értelem.

Sophokles: Electra.

A nevelés nagy titka abban áll, hogy a hiúságot méltó tárgyakra tereljük.

Smith Ádám.

A statisztika rideg szám-oszlopaiból ép oly tiszta harmóniát olvas ki a gyakorlott szem, mint a zeneértő egy szép symfóniából. A görögök is vallották már, hogy a világegyetemet a geometria kormányozza. A csillagok haladásában, keringésében az erő rithmikus nyilvánulása ép oly törvényszerűsége vall, mint a hogy a hanghullámok száma összefügg az akkord mélységével, vagy magasságával. Azért ne mosolyogjatok a statisztikuson, a ki gyönyörrel szívja magába a számok édes rithmusát, melyek az ő lelkében a kis világegyetemnek, az ember életének misticizmusát tárják föl. Madách méltónak tartotta a statisztikust, hogy eme halhatatlan sorokkal dicsőítse:

«S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bűnt és erényt arányosan vezet;
Hitet, örülést és öngyilkolást.»

Azokat az erős, de mégis láthatatlan finom szálakat, melyek az ember szellemi életét az anyagi világot mozgató erőkkel tartják kapcsolatban, a tudományok közül egyetlenegy sem volt képes oly világosságba helyezni, mint a sokáig hamupipőke szerepre kárhoztatott statisztika. E tudomány az, mely rámutatott az ember erkölcsi életében nyilvánuló törvényszerűsége s arra a teljes harmóniára, mely az ember cselekedetei és a külvilágnak változó viszonyai között fönnáll. Már ma megmondhatjuk: hányan ugornak ez évben a Dunába? Megmondhatjuk, hányan vesznek be mérget, hányan lövik föbe magukat? Sőt megmondhatjuk azt is, hányan vetnek életüknek véget éhezés, hányan szerelmi bánat miatt? Az élet nagy cséplőgépe egyenletes ütemekben végzi robotját s a 260.000 esküvő ez évben is ép oly biztosan meglesz, mint a mily biztosan kihajt a rózsató a tavasz lehelletére.

E gyakran lenézett, még gyakrabban félreértett, egyszerű és mégis nehéz tudománynak egyik kiváló munkását s európai híru előharczosát bírja a magyar irodalom a fővárosi statisztikai hivatal igazgatójában: Kőrösi Józsefben. Magyarországon e név nem oly széles körökben ismeretes, mint a külföldön. S e jelenség csak természetes, mert az angol, francia, német társadalom régibb keletű kulturája a nagy közönség alsóbb rétegeibe is lebecsátotta már a tudományok iránti érdeklődés gyökereit. Hazánkban ellenben, a szakembereken kívül, ma még kicsiny azoknak a száma, a kik az egyes tudományágak fejlődését figyelemmel kísérik.

Pedig Kőrösi József érdemeket szerzett rá, hogy a magyar közönség szélesebb körökben is érdeklődjék munkássága iránt. Kőrösi nemcsak mint tudós, hanem mint a gyakorlati élet embere is nagy szolgálatokat tett hazájának. Gözzel, villammal haladó korunk gyorsan feledi az elmúlt napok eseményeit; mennyivel inkább merülnek teljes feledékenységbe a letűnt évek, évtizedek küzdelmei, vívmányai, alkotásai. Ki emlékeznék ma már Kőrösi Józsefnek a hetvenes évek első felében írott nagyszabású emlékiratára, melyben rámutatott a megdöbbentő tényre, hogy Budapest gabonakereskedelme végső veszedelemben forog, s hogy általában a főváros közvetítő kereskedelmét megsemmisüléssel fenyegeti Bécs versenye. Mert a míg az akkori magyar vasuti politika az ország természetes központját: Budapestet figyelmére sem méltatta, sőt a forgalmat innen gyakran öntudatosan is elterelte, a Magyarországra is kiterjedő osztrák közlekedési eszközök mind Bécs javára csinálták díjszabásaikat. Azóta persze nagyot fordult a világ. Budapest hatalmas, fényes metropolisszá nőtt, hol a magyar állam óriási vasuthálózatának sugarai összefutnak. E vasuthálózat módot nyújt a magyar államnak arra, hogy

polgárainak s az ország kereskedelmi emporiumának életbevágó érdekeit minden külső beavatkozás ellen megvédje. De tizenhét évvel ezelőtt egészen más volt a helyzet. S Körösinek elvitathatatlan érdeme, hogy elég bátor volt akkor az uralkodó áramlattal szemben hirdetni, hogy a magyar gazdasági politikának sarkpontja, tengelye csak Budapest lehet. Sürgette tehát az ország fővasutvonalainak Budapestre való összpontosítását, a mint azt évtizedekkel korábban a nagy Széchényi előírta. Sürgette a budapesti kereskedelem fejlesztésére hivatott intézményeknek: közraktáraknak, elevátoroknak, teherpályaudvarnak stb. létesítését. Az ő lelkes agitációjára hivatva egybe a város és a kormány azt a szakértekezletet, melynek föladata volt, hogy a budapesti kereskedelmi emelése érdekében szükséges teendők sorrendjét megállapítsa, s az értekezletből kiindult javaslatok alapján létesült később amaz intézmények nagy része, melyek azóta lényegesen hozzájárultak magának Budapestnek az emeléséhez is.

A statisztika egészen a modern élet tudománya s minthogy törvényeit a tömeges észlelésekből vonja le, leghálásabb terét a nagyvárosok képezik, hol az emberek százezreire terjesztheti ki megfigyelését. Körösi József, nemcsak mint a budapesti statisztikai hivatal igazgatója, de mint a statisztika tudományának hivatott művelője is legörömostebb a nagyvárosok társadalmi életének a törvényeit kutatja. E téren Körösit a külföld egyetlen tudósa sem mulja fölül. S a nemzetközi statisztikai kongresszusokon kifejtett tudományos munkássága folytán az akkor még igen fiatal magyar tudóst bizták meg a nagyvárosok statisztikáját tárgyaló francia nyelvű kiadványok szerkesztésével. Körösi tizenhat éven át oly kiváló szakértelemmel és lelkiismeretességgel felelt meg e kitüntető megbízásnak, hogy a külföldi szaklapok és tudós társaságok ezért nem győzik dicsérettel elhalmozni a budapesti statisztika hivatalnak érdemes vezetőjét.

Még nagyobb elismeréssel adózik azonban a tudományos világ Körösinek főleg két irányban kifejtett irodalmi működéséért. Munkásságának egyik iránya a gyakorlati statisztika körébe tartozik s összefügg nagy felelősséggel járó hivatalos működésével. Mint a külföldön általánosan mintaszerűnek elismert budapesti statisztikai hivatal igazgatója immár a harmadik népszámlálást vezeti s az 1857-diki, 1870-diki és 1881-diki népszámlálások eredményéről szóló nagyszabású munkálatait betetőzni van hivatva az idejű népösszeírás óriási anyagának rövid idő múlva megkezdendő földolgozása. Működésének másik iránya a statisztika tudományának elméleti kérdéseit öleli föl.

E téren alkotta Körösi ama kiváló becsü műveit, melyek a magyar tudományos buvárlatnak világszerte méltó elismerést és tiszteletet szereztek. A «halandósági táblázatok»-ról írott munkája révén egészen új észlelési és következtetési módszerrel gazdagítja e tudományát. S a lakásviszonyoknak a halálesetek számára gyakorolt befolyásáról szóló művei valósággal korszakalkotóknak nevezhetők. Ugyancsak Körösi mutatta ki a törvényszerűséget, mely a lakásviszonyok, a járványos betegségek föllépése között tapasztalható összefüggésben érvényesül. Legmaradandóbb alkotása azonban, bizonyára, az 1882-diki genfi közegészségügyi és demográfiai kongresszuson tartott értekezése, a melyben a tudományos statisztika határait körvonalozta oly szabatosággal, mint az Körösi előtt még senkinek sem sikerült. Sok hibás nézetet semmisített meg bátor föllépésével, az őt megillető polczra emelve a statisztika tudományát. S valóban a statisztikának Körösi által megjelölt feladatát senki sem töltötte be szerencsésebben, nagyobb sikerrel, mint ő maga. A társadalmi élet bonyolult szervezetét, a számoknak egyedül csálhatatlan tanúsága mellett, kevesen ismerik úgy, mint Körösi. E szervezet minden parányi részecskéjének

ép úgy meg van a maga határozott szerepe és kiszabott munka-köre, mint a növény, vagy az emberi test sejtjeinek. A társadalom minden egyes tagja egy-egy sejtje a hatalmas szöveteknek, mely egészében ép oly fizikai törvényeknek van alávetve, mint egyes részeiben. A társadalmi életet kormányzó eme törvények összessége a demográfia, s Körösi József ez új tudománynak eddigelé leg-hivatottabb képviselője.

Körösi ma bár csak negyvenhetedik évében jár s immár közel huszonöt éve működik a statisztikai irodalom terén. E negyedszázad alatt oly páratlan munkásságot fejtett ki, hogy műveiből jókora könyvtárt lehetne összeállítani. E munkák egyrésztől Budapest gazdasági és társadalmi életének, másrésztől a statisztika tudományának negyedszázados történetéből jelentékeny részt képviselnek. Irodalmi becsület — több, kevesebb kivétellel — emeli Körösi stíljének határozott egyéni volta, mely a komolyság és egyszerűség, a lendület és benső melegség kellő összhangjában nyilvánul.

Vajon a könnyűség és biztosság, melylyel Körösi a számokban rejlő harmóniát kiolvasni képes, nem függ-e össze a zene iránt táplált szeretetével, mely már kora ifjúságában önálló compositiókra ösztönözte s mely a komoly tudományos munkásságban belefáradt férfi kevés szabad óráit ma is betölti? Vajon nem a zenei hajlam finomította-e benne annyira az érzéket a számok mystikája iránt, mely örök igazságokat árul el annak, a ki olvasni tud?

R.

F ő p r ó b a .

Nézze édes, vihar készül,
Jó lesz, hogy ha bemegyünk,
Tanuljuk a szerepünket,
Jobbat úgy se tehetünk.

Gondoljuk, hogy szívdobogva
Állunk már a pap előtt,
Maga, lelkem, a hogy illik,
Használja a kezkenőt.

Igy ni! . . . De hát sírni tessék!
Törülgesse szemeit.
Nehezen megy? No majd akkor! . . .
Majd a mama is segít.

„Szereted-e? . . . Szereted-e?”
Feleljen hát szaporán! . . .
Ejnye, ejnye, maga milyen
Szégyellős egy kis leány.

Boldog Isten! Mit is szólna,
Az a komoly nászsereg,
Ha akkor is ráborulna
És úgy súgná, hogy szeret!

Barna Izidor.

Okos megfontolásra nagy szüksége van
Annak, ki szól s annak, ki hallgat, egyaránt.

Sophokles: Electra.

A mi nem érdemes, hogy többször elolvassuk, az az egyszeri olvasást sem érdemelte.

Demokritos.

Egy ló regénye.

— Elbeszélés. —

Írta: TOLSTOJ LEO.

X.

Egész napon át esett az apró szemü hideg eső. Az uraságnál azonban észre sem vették. Gazdagon terített asztal mellett ültek: a házi úr, a háziúrnak a szeretője és az öreg katona. Az asszony áldott állapotban volt. Egyenesen, mereven ült székén, de terhét így sem titkolhatta. A szamovár előtt ülve, iparkodott kellemmel tölteni be a háziasszony tisztét. A háziúr egész doboz finom, talán tíz éves cigarettát tartott a kezében. Szerinte ilyen cigarettája kivülről senkinek sincs. Igen csinos, körülbelül huszonöt éves, fiatal ember előkelően öltözve, szigorúan a legislegutolsó divat szerint. Ruháját Londonban varrták. Óralánczán fityegett egy halom apró csecse-becse. Inggombjai remek türkisek voltak. Szakállat à la III. Napoleon s kissé mereven kikent bajszot viselt.

Kedvesén nagyvirágu selyem ruha volt. Haját roppant arany gombostűk tartották össze a feje tetején, karjai rakva voltak karperecczel. A szamovár ezüst, a csészék sèvres-iek voltak.

Az inas ujdonat-új fekete ruhában, kék selyem mellényvel, olyan mereven állott az ajtó előtt, mintha nyársat nyelt volna. A butorok, a függönyök jólétet és gazdagságot hirdettek. Minden ritka, drága és divatos volt, de az egész hijával az izlésnek és az előkelőségnek.

A háziúr afféle dühös sportsman, a minőt látni mindenütt: versenyeken és színházakban, a kik a legszebb csokrokat adják a színésznőknek és divatos szeretőket tartanak. Barátja, Serputovszky Nikita, már negyven éves, izmos, magas férfi, nagy bajusszal és rengeteg szakállal. Valaha nagyon szép ember lehetett, most, úgy látszik, elhanyagolja magát testileg, szellemileg. Töméredek adóságot halmozott föl, s hogy a börtönt elkerülje, hivatalt vállalt az állami méneseknél. Egész magatartása azonban rávallott az előkelőségre és minden mozdulatából kirítt az egykori világhi. Fiatalságában elpazarolt egy milliónyi örökséget s tetejébe még csinált százhuszezer rubel adóságot. Ez a mult imponált mindenkinek, a kivel érintkezett és folyton határtalan hitele volt. Így telt el életéből tíz esztendő. Nyibusza kezdett megkopni s maga is üresnek és szomorúnak látta már az életet. Kezdett becsípni, a mi azelőtt nem volt szokása. Azzal ugyan nem lehetett vádolni, hogy balszerencséjében adta magát az italra, mert hát ivott azelőtt is zsenge, ifju korától fogva. Egykori fölénye azonban megszűnt; üres, merev szemekkel bámult a világba és mozdulatai határozatlanokká váltak. Ez a merevség és határozatlanság nagyon szomorú látványt tették a hajdani világfit, a ki megszokta volt, hogy parancsoljon és hogy engedelmeskedjenek neki. A háziúr és kedvese, régi ismerősei, száналommal néztek rá jelen helyzetében, tekintetükkel egymást biztatták, hogy a boldogtalan körükben jól érezze magát.

Barátjának fitogtatott gazdagsága nagyon bántotta a szegény Nikitát, mert untalanul a maga múltját (a mi sajnos, örökre múlt) varázsolta szeméi elé. A mennyire birta, azonban iparkodott zavarát és kényelmetlenségét palástolni.

— A cigaretta nem alkalmatlan-e önnek Marie? fordult a nőböz, azzal a sajtáságos fesztelenséggel és bizalmassággal, a mely nyelven csak a kitarított nőkkal beszélnek.

Nem volt szándékában a sértés. Sőt inkább mostani helyzetében midenkinek a kedvében akart járni, a nélkül, hogy nagyon alázatosnak látszanék. Máskülönbén járta-

sabb volt e világ szokásaiban, semhogy ne tudta volna, hogy más nyelven szoktak beszélni a szeretővel, mint a hitvessel.

Cigarette akart gyújtani.

A háziúr szinte zavart tekintettel kínálta a magáéból.

— Gyújts erre, meglátod, hogy kitünő.

Nikita bántódott tekintettel, mintha megsértették volna, tolt el az odanyújtott cigarett-tárczát.

— Köszönöm. És cigarett-tárczát vont elő.

— Gyújts rá te ebből, nagyon kérek.

A fiatal hölgy tapintatosabb volt szeretőjénél. Hogy más irányba terelje a társalgást, nagy hévvel kezdett beszélni.

— Nagyon szeretem a cigarettát, bár nem szívom, hisz úgy is eleget füstölnek körültem; mondá, vidám mosolyt erőltetve ajkaira.

Nikita szintén egy mosolylyal felelt.

— Nem, erősködött a háziúr, a ki semmit sem látott a vendége arczán, ebből gyújts rá. Van más fajta cigarettám is, de az gyöngö — *Fritz, bringen sie noch eine Schachtel* (Fritz, hozzon még egy doboz cigarettát) — mondá az inasnak német nyelven.

— Melyik izlik inkább, a nagyobb fajta? vágd zsebre az egészet.

És boldog volt, hogy gazdagságával henczeghetett. Azt észre sem vette, hogy mint alázza meg a szegény Nikitát, a ki cigarettára gyújtott s iparkodott egyébről beszélni.

— Mennyit adtál Atlaszniért? kérdé.

— Nagyon borsos volt, több, mint ötezer rubelem fekszik benne . . . azonban vásárommal mégis elégtül vagyok, ha látnád fiait . . .

— Jól futnak?

— Teringettét! a három első díjat kapták: Tulában, Moszkvában és Szent-Pétervárott, hol a Nageikof lovaival futottak.

— Véleményem szerint Atlaszni kissé elhizott, — mondá Nikita.

— És kanczáim, azok csak a csinos párák! De hólnap úgy is meglátod, kivált kettő, igazán pompás állat. És részletezni kezdte gazdagságát.

A hölgy észrevette, hogy a társalgás gyöttri Nikitát, hogy tehát véget vessen a beszélgetésnek, szeretőjéhez fordult és kérdezte:

— Iszik-e még egy csésze theát?

— Köszönöm, nem kérek, felelt az, tovább beszélgetve.

A nő látva, hogy nem megy semmire, fölállott. A házi úr megölelte és gyöngéden megcsókolta.

Ez a jelenet a Nikita ajkaira gyöngö mosolyt csalt. A mikor azonban a szerelmesek magára hagyták, arcza hirtelen megváltozott, nagyon szomorú, nagyon fájó, sőt kissé ingerült kifejezést öltött.

XI.

Kis idő multán a háziúr visszatért és leült Nikitával szemközt. Mindaketten hallgattak. A ház ura nagyon törte a fejét, hogy mijével dicsekedjék még Nikitának, ki szemmel láthatóan erősködött, hogy ne lássék olyan boldogtalanoknak, a minő volt valójában.

— Bár innék ez az ember legalább, gondolta Nikita, így olyan unalmas, mint a temető. Az ember igyék, hogy vig legyen.

— Soká maradsz vendégünk, nemde? kérdé nagy-sokára.

— Egy hónapig talán . . .

— Talán vacsorálnánk is? Fritz, kész-e a vacsora?

Az ebédlőbe mentek, a hol az asztal rogyásig volt megrakva inyencz ételekkel és finomb orokkal. Ittak és ettek,

azután ismét ettek és derekasan ittak, mignem megindult a szóár.

— Serpukovszky Nikita merszet vön és hivalogva beszélt multjáról. A beszéd az asszonyokra került; beszéltek a színésznőkről, a francia táncosnőkről.

— Ejha! hát el birtad hagyni a Mathieu-t? kérde a háziúr.

Ez a nő tette tönkre Nikitát.

— Nem én hagytam őt cserben, de ő engem. Ha arra gondolok, hogy mekkora summa pénzt vertem el életemben, borzadok magamtól. Most bezzeg boldog vagyok, ha van ezer rubelem. Egykor azonban! . . . Boldog volnék, ha hátat fordíthatnék Moszkvának, régi barátainak, az élet köztük olyan gyötrelmes.

A háziúr unta már hallgatni a Nikita sópánkodásait. Maga akart volna beszélni, hogy fitogtassa gazdagságát. Azonban Nikita is beszélni óhajtott minden áron, még pedig multjáról.

A háziúr töltött egyre-másra és türelmetlenül várta a visszaemlékezések végét, hogy beszélhessen a ménéséről, a lovairól, Marieről, a ki őt nem pénzeért, de magáért szereti.

— Azt akarom mondani, hogy az én ménesem . . . vágott a Nikita szavaiba; de az nem zavartatta magát, hanem beszélt tovább:

— Volt idő, a mikor tudtam élni; tudtam szórni a pénzt . . . Lovaidról fecsegsz! Mondd csak, melyik a leggyorsabb lovad?

A háziúr kapott az alkalmon és hosszú históriába fogott a ménésről; de Nikita nem hallgatta végig.

— Igen, igen, hebegte, nektek a ló csupa multság, csak hivalkodtok velem, ismerlek benneteket . . . Én más voltam. Most elmondom neked, hogy volt egy tarka lovam, szakasztott olyan, a minőn csikósod ült. Én isténem! az volt csak a ló. Te nem láthattad. 42-ben történt. Akkor értem Moszkvába, elmegyek egy kupeczhez és látok egy tarka lovat. Megtetszetek az idomai. Az árát kérdeztem. Ezer rubelt kért érte . . . megvettem. Nem volt, nem is lesz soha olyan lovam. Te igen kicsi voltál akkór, hogy értékét ismerhetted volna, de hallottál róla bizonylyan. Egész Moszkva csodájára járt.

— Úgy van, hallottam róla, mondá a háziúr türelmetlenül, azonban az én mé . . .

— Ah, hallottad hírért! A mikor vettem, nem ismerem a családját. Csak később sült ki, hogy I. Ljubeszki fia. Foltos szőreért adták el . . . köntöse nem tetszett a gazdájának. Ah, ah, az volt a szép idő! Oh ifjúságom, ifjúságom!

Kezdett berugni teljesen.

— Huszonöt éves voltam akkor, volt nyolcvan ezer rubel évi jövedelmem; és nem volt egy ősz hajszál sem a fejemen, a fogam gyöngysor volt. Akkor, ha belekaptam akármibe, sikerült!

— Csakhogy akkor nem voltak olyan ügető lovak, mint manapság, — vágott szavába a háziúr. — Tudod, hogy az én lovaim . . .

— A te lovaidd! . . . lehet is a te lovaidról beszélni. Ugy emlékszem, mintha csak tegnap történt volna. Kimentem a versenyre a tarkával . . . Más lovam akkór nem volt Moszkvában . . . A trappereket azonban sohasem szerettem, csak a faj-lovakat. A tarka volt a kedvemre való ló. Abban az időben szép kocsi tartottam: rossz vége lett neki is. A mint már mondtam, kiértem a versenyre . . .

— Serpukovszky, kérdik tőlem, hol vannak a trappereid?

— A trappereim . . . trappereim nincsenek. Csak ez a tarka lovam van, de ez lefőz mindnyájatokat.

— Lehetetlen . . .

— Fogadunk ezer rubelben?

— Fogadtunk. A tarka öt perczel előbb ért be minden más lónál . . . Nyertem. De egyéb is történt. Ezzel a lóval három óra alatt tettem száz verszt utat. Egész Moszkva bizonyoságot tehet róla.

Nikita tűzbe jött és oly állhatatosan fecsegett, hogy a háziúr nem juthatott szóhoz. Nézte kétségbeesetten és töltögette a poharát.

Megvirradt. Nikita még mindig hevesen beszélt dicső multjáról, a háziúr dühvel nézett reá. Végre elhatározta magát, hogy föláll és megszólalt:

— Aludnánk egyet Serpukovszky.

Nikita tántorogva állott föl és ingadozó léptekkel távozott szobájába . . .

A háziúr is lefeküdt szeretője mellé.

— Nem, nem lehet kiállani ezt a Nikitát! Mótalanul becsíp, aztán szakadatlanul fecseg . . .

— Nekem meg udvarolni merészel, tóditotta az asszony.

— Tartok tőle, hogy pénzt kér kölcsön.

Serpukovszky ezalatt ruhásól terült az ágyra: — Ugy rémlik, hogy sokat henczegetem. De hát mit tehetek mást . . .? A bora . . . az fölséges . . . ő maga . . . ő maga malacz. Látszik rajta, hogy a semmiből cseperedett föl, De az igazat megvallva, én is malacz vagyok. És nevetett.

— Valaha én tartottam ki másokat, most . . . kitartanak engem. Bizony, a Winkler kitart engem. Pénzt fogadok el tőle s még ő hálálkodik! Talán le is vetkőzném, ha meg tudnék birkózni a csizmáimmal. Eh, jöjjön valaki vetkőztetni! kiáltott, de az inasok már rég aludtak.

Leült, levetette a katona-kabátot, a mellényt, a pantallont, sőt lehuzta az egyik csizmát, de a másikat már nem birta. Félig vetkőzötten elnyúlt az ágyon, elkezdett horkolni tele tüdőből; a szoba pedig megtelt dohány- és borillattal.

XII.

Ez éjszakán Kolstomier nem mesélhetett emlékeiből. Vászka pokróczot terített a hátára, ráült és elvágatott. Aztán reggelig tartotta a korcsma előtt egy paraszt lóval. A két ló barátságosan vakarózott. Reggel, mikor hazajöttek, Kolstomier idegesen kapált a lábával. — A mit ma éjjel szereztem, meg fog enni, tőprengett magában. Eltelt öt nap, ekkor elhivatták a baromorvost. Azt mondta, hogy rühes a gebe, adják a cigányoknak. De még sem, szúrják le, de azonnal.

Szép reggel virradt föl. A ménes kiment a legelőre, Kolstomiert otthon hagyták. Egy idegen, silányan öltözött, sáros kaftánba burkolt ember: a sintér, látogatta meg. Kötőfékre fogta és vonszolta magával. Kolstomier ment utána, lomhán szedegetve fájós lábait. Kilépvén a karámból, szeretett volna a váluhoz menni, de a sintér azzal biztatta, hogy már nincs miért.

A sintér és Vászka a karám mögött félre eső helyre vezették a vén lovat. Vászka fogta a kötőféket, a sintér levetette kaftánját és csizmaszárából kést és fenkövet húzott elé. A vén ló kedvet kapott, hogy szokása szerint harapdálja a zablát, de Vászka nem engedte.

A fenkö, a mint a sintér kését élezte, egyhangú neszt támasztott és a vén ló elszunyókált. Mozdulatlanul állott, alsó ajka lefittyent és kilátszta sárga foggyökereit. Első jobb lába lassan reszketett. Egyszerre csak érezte, hogy nyakát kicsavarják, fejét hátra fordítják, fölnyitotta a szemeit és látott a közelben két kutyát. Az egyik kutya mohón leste a sintér mozdulatait, a másik farára

ült, úgy nézett rá, mintha valamit várna. A vén ló ismét lecsukta szemeit és orrát a sintérhez dörgölte.

— Talán meg akar gyógyítani, hadd próbálja meg. Aztán érezte, hogy csinálnak valamit a torkával. Éles, szúró fájást érzett, reszketett, tántorgott, csak nehezen állott egyenest és várta, a mi történik...

Érezte, hogy valami langy-meleg folyadék lövel ki a torkából és foly szügyén végig, erősen fölhozott és gyönyört érzett. Szemeit lezárta, fejét aláejtette, alig állott már, lábai remegtek és reszketett egész testében.

Nem ijedt meg, de kissé meg volt lepelve. Valami eddig nem tapasztalt dolog történhetik vele. Légni, ugrani akart, de lábai roskadoztak és a mint mozdulni akart, elterült a jobboldalára. A sintér várta, hogy elvérezzék. A kutyákra ráriasztott, mert nagyon közel jöttek. Aztán hátsó lábain kezdve, lefejtette a vén gebe bőrét.

— Szegény öreg! sóhajtott Vászka.

— Ha nem volna olyan sovány, még szép bőre volna, jegyezte meg a sintér.

Este, mikor a lovak visszatértek a karámba, a karámtól balra láthattak egy véres tömeget, a melyen kutyák, hollók és varjak marakodtak. Egy kutya, a lábai merő vér valának, izzadozva vont maga után egy nagy darab húst. A kis fakó kancza úgy elámult a dolgon, hogy ostorral kellett a karámba hajtani. Éjjel lakmározó farkascorda üvöltését hallották a karámban. Öten is megrohanták a szegény gebe földi maradványait és egymás szájából szakgáták ki a véres húst.

Egy hét múltán a karám mögött csak egy koponya s két szárcsont fehérlött. Nyáron aztán egy paraszt összeszedte és eladta a csontokat.

Nikita élő hulláját, mert ő még soká evett és ivott; jóval később adták át a földnek és nem használhatták sem bőrét, sem húsát, sem csontjait.

Ez a hulla, miután húsz évnél hosszabb ideig volt alkalmatlan mindenkinek, megért a halálra és eltemették nagy kelletlenül. Sokáig élt úgy, hogy nem használt senkinek. De a mikor meghalt, a hozzá hasonló, még eleven hullák kötelességüknek tartották, hogy rothadt testére új katonakabátot, lábaira fényes csizmákat húzzanak, koporsóba fektették, a koporsót ólom-ládába helyezve, Moszkvába szállítsák, a hol föltúrtak egy sírt, és a szép ruhába, fényes csizmákba bujtatott hullát, zsolozsmákat énekelve adták át a földnek...

Ha szolgát tartasz, járasd libériában, hogy össze ne téveszzenek veled.

*

Soha se beszélj a vagyondról; azt hihetnék, hogy nem régen vagy gazdag.

*

Ha azt akarod, hogy a nők kedvesnek találjanak, magasztald a szépségöket; ha azt akarod, hogy szellemesnek mondjanak, dicsérd az eszüket, s ha azt akarod, hogy szeressenek, ne szeresd őket.

*

Keress azokat az asszonyokat, a kik mindig szőnyegre hozták az erényüket. Légy meggyőződve, csak azért teszik, hogy az uraknak kedvük támadjon lábbal tapodni a szőnyegen levő erényt.

*

Légy udvarias a házmesterrel s büszke a háziuraddal szemben; az elsőre neked van szükséged; a másodiknak szükséged van te rád.

Nota bene.

Ha kétezer frankkal fizetsz egy olyan lakást, a mely megér háromezeret, légy udvarias mindenkivel szemben.

Charles Narrey.

Levél Elektrához.

Elysium, 1890. február hava.

Kedves Elektra!

Bizony, kétezer és négyszáz éve már innen-onnan, édes hugom annak, hogy téged az én fantáziám, az ó-hellén mondákból vett vonásokból megalkotott.

Egészen más volt akkor a világ s mások voltak akkor az emberek, mint ma.

Finom oszlopcarnokaink voltak már; a tudományban, művészetben, költészetben már voltunk sokan kitűnők és halhatatlanok. Bátran mondom, hogy *voltunk*; nemcsak azért, mert engem azóta több mint kétezer esztendő igazolt, hanem azért is, mert a mi világunk sok egyéb, ma divatos erkölcsön kívül, még a szerénykedést sem ismerte. Ez, a ma kedves és tisztességes tulajdonság, a keresztény civilisatio egyik terméke s az önmegtágadó alázat krisztusi dogmájából hajtott ki. Csak egy keresztényül civilizált poéta írhatta meg a hős Cid lovag magasztalását azért, mert az az apja udvarában szerénységből lovat vakart. A mi megénekelte hőseink szózatot ajkkal dicsekedtek, mert a féktelen egyéni öserő miatt nem férték a bőrükbe.

Ime, ezzel a kitéréssel is odajutottam, a hová akartam. Volt nekünk szép, formás, nemes civilisatió, de egészen más, mint a mai. Szerettük a határozott, erős színeket, — de nem ismertük az enyhe, határozatlan árnyalatokat. Építettünk csupa egyenes vonalú, classicus csarnokokat, — de azokban meleg, kedélyes, kényelmes lakásaink nem voltak. Irtunk hatalmas hőskölteményeket, ódákat, tragédiákat, sőt vidám komédiákat és dalokat is, kimért rideg formákban; — de a *szépek* a mi szemünkben, semmi köze sem volt a *jóhoz*.

Nagyszerűek és kellemesek egyaránt tudtunk lenni. Óriási, irtózatot jellemező és szenvedélyeket ismertünk, — viszont az emberi silányság iránt is volt lenéző, gúnyos szemünk. De a gyöngédség, nemesség, irgalom — egy szóval a mai értelemben vett *jóság* és enyheség olyan idegen volt mi előttünk, mint a minő idegen a mai civilizált világ előtt például a te történeted és a te erkölcsi mivoltod.

Te, édes hugom, Orestes öcséddel egyetemben, azt tartod a becsület elengedhetetlen követelményének, hogy lemészároljátok szülő anyákat, — a ki viszont nem tartja valami titkolni való iszonyatosságnak, hogy kedvesével egyetemben lemészárolta hitese férjét, a ti atyákat. De Zeuszban boldogult édes atyátok is kegyes kötelességének tartotta annak idején, vallásos áldozatul lemészárolni egyik testvérkédet.

Csinos egy család vagytok ti lelkem, a mai fogalmak szerint, — annyit mondhatok. De a mi két és félezer év előtti szemünkben csak a formabeli szépség volt az ideál, a lényegbeli széppel, — melynek neve *jóság* — nem igen törődünk. A lényegben mi csak a nagyszerűt kerestük, lett légyen bár az véres és iszonyú.

Voltak filozófusaink már nekünk is, a kikben ébredett a buzgalom a lényegbeli szép iránt, — de ezeket mi szentségtörőknek tartottuk, mert filozófiájuk nem fért össze mythológiánkkal és világrendünkkel. Emlékezzünk csak a derék Sokratesra, — a kit méregpohárral végzett ki a mi világunk.

Valljuk be, mi ős-emberállatok voltunk, ős-indulatokkal, ős-gondolatokkal, ős-vadsággal, ős-fantáziával szép és nemes formák között. A mai civilizált embereknek már indulata, gondolkozása, kedélye, fantáziája van megszelídítve; nem a szép és nemes formák tartják ma már féken az ember-bestiót, hanem maga a bestia alakult át hasznos házi állattá.

Az a leány, a ki ma úgy gondolkozik, úgy érez és úgy cselekszik, mint te, — vagy gonosztévő szörnyeteg, vagy valamely sioux-indián törzsfőnöknek, valami kegyetlen Sitting-Bullnak leánya.

Hogy tehát ma téged és engem, — hogy egyáltalában *minket* — megértsenek és kitűnőségünket méltányolják, még kell érteni a kort is, a melyben élünk.

Éppen azért, megvallom, kissé megdöbentem, mikor a felől értesültem, hogy te egy modern színész nő ábrázolásában meg fogsz ismét jelenni egy modern budapesti színpadon.

Mert a míg csak könyvekben élünk tovább egy új, idegen világban, addig nincs baj. Az új időknek tudós emberei olvasnak csupán bennünket, a kiknek teljes érte-sültsége van mindarról, a mi megértésünkhöz szükséges. Ezek elképzelik közöttünk az ó-hellén világot, elképzelik a roppant méretű ó-hellén színházat, a kothurnusokon járó óriásokat, kiknek fenséges merevségű álarczái mögül megrázó erővel hömpölyög elő a rythmusra csattogó szó. És mindezen képzelet között, ezek a könyvolvasó tudós emberek lelküket is beleringatják abba a csalódásba, hogy az most egy olyan ós-emberlélek, mely még ellágyulva, átalakulva nincs, s a mely előtt még az egyetlen szent csak a szép.

Ámde, ha a modern színpadra kerülünk ismét — mi lesz belőlünk? Ott nem a tudós olvasó, hanem a modern, laicus tömeg bírál bennünket, melynek a modern színpad még csak nem is azokat az illusiókat nyújtja, a melyeket a mi színpadunk nyújtott az ó-helléneknek. Áttól tartottam, hogy a modern színházi közönség, a fenséges irtózat s a legragyogóbb formák közt lüktető óserő áhítatos bámulata helyett bennünket otrombáknak, colossális szörnyűségünket nevetségesnek — és az estét, melyen velünk foglalkozik, képtelenül unalmasnak fogja találni.

És ime, nem úgy történt. Értünk rajong ma, bennünket megért az egész laicus tömeg — és éppen csak a legtudakosabb critica lép fel hangos, lenéző gáncsosal ellenünk.

Nem ellenünk, hanem csupán a tégedet ábrázoló művész, Jászai Mari ellen, — úgy-e te így akarsz engem kiigazítani? Tudom, édes hugom, hogy a «Budapesti Szemlé»-ben egy szó sincs, a mi téged és engem, ne a legnagyobb hódolattal említene. De ne bizakodjunk el ebben. Minket soha egy akadémiai organum sem fog directe megszólítani, mert mi kétezer esztendő tekintélyek vagyunk. Sőt az a modern criticus, a szabatos iskolás az azon jóhiszemű és élés eszű, de mesterségesen megszüktített látkörű lovagja, a ki a Szemlében Jászai Mari ellen valósággal dühöng, maga is szentül meg van győződve, hogy *mi* végtelenül tetszünk neki. Pedig dehogy tetszünk. A classicus versek, a figyelemreméltó tropusok és mindaz, a mit rólam kétezer év hagyománya, Lübker, Cappellmann és Lessing auctoritása tanított — egyszóval az úgynevezett classicitás — imponál neki; de az eleven hús és vér, a miből te alkotva vagy, a láng, a mely benned ég, az a csodálatos óserő, mely téged jellemez s mely megvolt a mi körünkben és fokozott mérvben az én phantáziámban, az a Szemle criticusára nézve ijesztő és rút; azt meg nem érti; ahhoz agyoniskolázott lelkéből hiányzik a fogékonyság, agyonszabályozott ítélőtehetségéből a mérték.

Mert beszéljünk csak Jászai Mariról, a te alakodban. Az-e ő, a kinek én téged alkottalak?

Az.

Roppant tanúság e mellett a laicus tömeg mély érdeklődése és elragadtatása, a melylyel a te irtóztató történetedet kíséri. Lehetetlenség volna ezt, a rendes erkölcsi felfogáson egészen kívül eső; sőt azzal merőben ellenkező, szokatlan, más világbeli, drámai bonyodalomban és cse-

lékvő jelenetekben szegény történetet megérteni és élvezni, ha a te személyesítőd óriási értelemmel és hihetetlen, szinte szertelen erővel nem suggerálná neki az emberi lélek azon ősi állapotát, a melyben a bosszú érzelmé még mindenek felett fenséges és nagyszerű, míg a gyermeki szelid érzelmé a rossz anya iránt is, még csak hitvány gyöngeség. Csakis ez az ősi állapot igazol téged a te felvonásokon át tartó bosszút lihegő siralmaddal és vad szenvedéllyel, mely ujong, mialatt Orestes vasa mélyen jár segélyért sikongó anyátok testében.

Nagyszerű történet a tied édes hugom és emberi, — de ós-emberi; a mai köznapi felfogás szerint bestiális. Ha már elhatározzák, hogy azt ma is eljátszák, — akkor félre minden mai csinos és kellemetes enyheséggel és mai szabatosséggal! Akkor a te személyesítődnek üvöltöni és forogni kell, mint a fürgeteg; meg kell rázni, meg kell vadítani a közönséget, hogy azt egy estére kivetkőztesse mai tiszteletreméltó lágyságából s fölébressze benne az ós-embert, ki az iszonyatos fatumban látja és érzi a nagyszerűt és nem a szépen gördülő versekben és a ruha redőzetének classicus omlásaiban.

Hiszen az ó-hellén színpadon sem azzal hatottunk; a mi bennünk a mai tudósok szerint is méltán classicusnak nevezetik, hanem azzal az irtóztató erővel, a mi classicus formáink mögött rejtett.

Persze, ez akkor más módon nyilvánult, — nem a roppant játékkal, mint most. A komor merev álarcz, az óriási alak, a rengeteg színház, a színpad s a mesterségesen megnagyított hang volt akkor fenségesen borzalmas hatásunk eszköze. Ma ezek az eszközök már nincsenek meg s még ha meglennének is, tán inkább mosolyt keltenének, mint borzalmat. Ma tehát az előadó művészek ezek helyett más eszközt kell keresni, ha meg akarja értetni rettenetes történetünket. Ez az eszköz pedig csak a játék. Egy mélyen átgondolt s rendkívüli erőt és önfeláldozást megkövetelő játék.

Jászai Mari játéka ilyen. Ném lehet más. Ha más lenne, a mai közönség vállat vonna s azt mondaná, hogy szertelen egy vén bolond lehetett az a Sophoklész és otromba egy vadság az ő Electrája.

De úgy-e, ezt nem mondja ma Budapesten senki? Mindenki rajong ott értem és érted. A karzat véled együtt liheg bosszút s szinte ő is bekiált Orestesnek, a ki benn a házban anyátokat kaszabolja: «szúrd, vágd, mélyen!» A földszint és a páholyok alig képesek magukat fékezni, annyira beleviszi őket is Jászai Mari a nagyszerűen iszonyatos élvezetébe.

Van ebben valami közös vonás a spanyolországi bikaviadalok vad hatásával. De Zeüszre mondom, — mi Periklész szép cultusával teljes idejében a gyönyörű, tiszta formákon belül vadabbak voltunk, mint a minők ma a kevésbé civilizált spanyolok.

A mi tragoediánk vad, édes hugom. Ámbar Aeschilosz bátyánk még vadabb ósromantikában dolgozott, mint én.

Vadságunkat megértette s hatalmas művészetével megjátszotta Jászai Mari. Az ő ábrázolásában eleven valósággá lett az én szép verseimbe zárt ós-vadság — s míg ennek iszonyú ereje elragadta a magát kevésbé fegyelmező s minden hatást szívesen fogadó közönséget, addig elrémítette s méltatlankodásra keltette az agyonfegyelmezett s a hatások ellen erővel védekező szemlebeli kritikust.

Szegény kritikus! Ó, míg mi csak holt betűkben feküdtünk előtte, oly kedveseknek talált bennünket. Hogyne! Érdekes aoristusokat s kellemes fordulatokat talált bennünk. De mikor megelevenedve elkezdünk rettentő fájdalomunkban jajongani, rettentő örömlünkben örjöngeni, megrettent. És bűnbakul leszidta helyettünk Jászai Marit, a ki nem volt más, mint a mi igaz tolmácsunk.

Aprólékos hibát hajszolt fel, a maga egészében nagyszerű alakításban. Elmondta, hogy Jászai Mari testének gömbölyűségeire haragszik, — pedig a női test minden része egyenjogú tényező a plasticában. Megbotránkozott, mint egy szemérmes segédlelkész, bizonyos testi mezitelenségeken, pedig az antik szépszép a mezitelenségeket éppen nem perhorrescálja. Leszólta Jászai Mari hangját, pedig ezzel a nem éppen nagy hanggal csodálatosabb művészet oly sokat kifejezni, mint egy hatalmas organummal. Egyébként pedig valószínűleg Jászai Mari örülne azon legjobban, ha több hangja volna, mint a mennyi épen van. Elmondta, hogy Jászai Mari Sarah Bernhardt utánozza, — pedig a két színésznő közt csak az az egy önkéntelen hasonlóság van, hogy mind a kettő művészi ideálja az igazság.

És épen ezek a kicsinyes, de szörnyen éles gáncsolódások mutatják legjobban, hogy a szemlebeli kritikuss előtt gyűlöletes és kiállhatatlan az egész alakítás. Ha tetszett volna neki a mi szellemünk, melyet Jászai Mari feltárt s a betűk közül a szinpadra vitt, — nem jutott volna eszébe a kritikussnak az alantas csúfondároskodás: Mit bánna ő akkor, hogy Jászai Mari kissé kövér!

Azért mondom édes hugom, hogy ne bizzuk el magunkat, — Jászai Mari érettünk szenvedett. A szemle bandzsál mézárós, — Jászai Marira néz, de minket üt.

Ám, hadd üssön. Két és fél ezer év sem volt képes bennünket agyonütni. Hogy tudna hát egy vérszegény meddő kritika, melyet túlharsognak az őszinte és ősz-szenvedélyek megértésére képes lüktető vérű emberek tapsai!? Add át hő üdvözetemet Jászai Marinak.

Hü alkotód

Sophokles.

A másolat hitelül K—s.

Frivol akták.

A XVIII. század első felének szellemét és erkölcsi képét legteljesebben *Apor Péter báró* «Metamorphosis Transsylvaniae» című könyve őrizte meg az utókornak. Nem olyan remek munka ez a könyv, a minőnek hiszik és hirdetik azok, a kik esküt szoktak tenni a reliquiák betűire. Már célzatainál fogva sem lehet az, hisz önző, elfogult szellem teremtette, dohogó ember irta, a ki a multban csupa ragyogványt, a maga korában merő setét árnyat látott. Apor Pétert jezsuiták nevelték. Többet lát ugyan az emberekből s a dolgokból merő külsőségeknél. Megfigyeléseinek hitelét azonban igen csökkenti a moralizáló hajlam; sorából olyan ember képe kandit elő, a ki kegyes szemforgatásból megbotránkozik mindenben, a ki untalanul pironkodik csak az elpirulás kedvéért. Szenvelgi az egyszerűséget, dicséri az élet patriarkális berendezését. Satirája azonban nagyobb kedvteléssel üldözi a divat hóbortjait az erkölcsi romlottságnál s a bűnnél. Volt oka dohogni, hogy félszáz. évnél rövidebb idő alatt az osztrákház uralma Erdélyben hogyan alakította át a nemzeti szellemet. A bürokratizmus, a jezsuita-szerzet s a zsoldos hadsereg jött-ment, szerencsevadász tisztei siralmas pusztítást vittek végre az erkölcsökben. Apor azonban igen elkeseredvén a fölött, hogy a mentéken kevesebb a sujtás, hogy a «nájpmódi» egynemely kényelmetlen ruhát kiszorított a használatból, hogy ezüst serleg helyett üveg pohárból történik az öreg ivás, nem is veszi észre, hogy a férfiakban kevés a becsület, az asszonyokban alig van szemérem. Egész halom pasquill, a melyeknek tartalmát csak latin nyelven lehetné közölni, hogy az illemt halálosan meg ne sebezük, tanuskodik a mellett, hogy az Apor által ócsárított időben: «elaludt a szégyen, megholt a szemérem». Ezek a rimes bűnlajstromok fogal-

mat adnak arról is, hogy az erkölcsi nyavalyák mely körökben, minő mértékben dúltak. Annyi tény, hogy a bűn nem leplezte magát, nem vonult el a bizalmas meg-hittség falai között; hogy a ledérség nem törte magát sem finom, sem ötletes módokon s a gyöngye szűz néha anyjától kapott rendszeres oktatást Lais mesterségében. A társadalom elite-jéből állíthatni össze díszes névsort, a kikben minden szellőfuvalomra a «morál fala» alapján meggingott, a kik már nem is élvadászok. Egyébiránt egészen természetes, hogy az ember ekkor kissé mohón feküdt neki, kissé túlbőven töltözött a szerelem édes itálával, két marokkal, gyommal vegyesen tépte a virágot, hisz előbb nagy időn át gátolta a szakadatlan háború s a kálvinista puritánizmus, hogy érkeiknek is éljen.

Rendes dolog, hogy a mikor az emberben fölülkerekednek az ösztönök, hogy a mikor az érzékiség dagadt árja elsöpri a morál által emelt gátakat: nincs szenvedély. A moralisták, a kik fölhalmozták verseikben a dévaj szerelmi scénák egész raktárát, nem említenek egyetlen Othellót, a ki féltékeny felesége bájaira, nem egyetlen Collatinust, a ki bosszút állott volna hitvese megmocsokolt ártatlanságáért. Megannyi Casanova az egész férfitársaság, tárt karok közül tárt karok közé szalad; szokásból még házasodnak, de a maga tulajdonához senki sem tart jogot s a más tulajdonát senki sem tiszteli. Az egykorú szótárban a botrány szó nem foglalt helyet. Családi tragédiák nincsenek. Békésen, a harag és szenvedély egyetlen hangja nélkül, írásban egyenlítik ki a legkényesebb, a legbizalmasabb természetű dolgokat. Az asszony nyakába akasztja a világot, mulat kényére idegen országban. Mikor a pénz elfogy, a kleptodium zálogba vándorol, «valóban látja nagy szerencsétlenségével, mi légyen a rossz társaságnak tanácsán járnai». Ír tehát a méltóságos atyafiaknak, «kegyes munkálkodásukat» kérvén, hogy «engem az én úram magához venni méltóztassék, kötelezem és ajánlom holtomiglan tetszése szerint úgy alkalmaztatni magamat, a mint illendő, melyben nem is leszen fogyatkozás». A családi tanács összeül, hites személyek gyanánt meghívatik reá a plébános meg egy vagy több asszeszor. Ekkor elővezetik a bűnbánó Magdolnát és a konferenzia tagjai: «midőn sok fogyatkozásit, viseletlenségit, némely cselekedeteiben botránkozásit, ura ellen való járásait, gyanus másokkal való társalkodásit, nem gróf, hanem parasztasszonyokat illető magaviseletit eleiben ő nagyságának rakták volna», vesznek tőle írást oly hitelesen kiállítva, mint ma a közjegyzők szokták, ilyenforma tartalommal:

1. Hogy ezután oly példásan és istenesen él, hogy nem csak cselédjeihez magát nem csapja, azokkal vagy másokkal nem szerelmeskedik, nem tánczol, különös helyeken szolgáljával nem jár, asszonyokat, leányokat férfi köntösbe nem öltöztet, úgy férfiakat asszonyi köntösben magához be nem jártat nyilván vagy titkon, hanem jámbor és tökéletes életet fog élni és mindennemű botránkozást eltávoztat. 2. Az urát Isten és természet törvénye kötelezése szerint mindenekben megbecsüli: ellene nem jár, haragra nem ingerli, nem boszantja, hanem minden jókban szavát teljesíti, intését beveszi és megfogadja. Annak hírével, a hova illendő megyen, de híre nélkül a háztól ki nem megyen; ura híre és akarata nélkül semmiféle cselédet nem fogad, vagy a jelenvalók közül is, a kiket parancsol ura, elbocsátja. Ide adván azt is: sem egyszer, se másszor mások udvarlására vagy akárkiknek látogatásokra ura híre és akarata ellen nem megyen, hanem mint fejtől és férjétől mindenekben függni fog és igaz szeretettel ahhoz viseltetik. 3. Grófi személyt nem illető paraszttal való társalkodásit ezután eltávoztatja, a falut nem rójja, mindennemű paraszti conversatiót eltávoztat, mivel: ki kicsodás társairól ismer-

tetik meg. 4. Ha mi fogyatkozásairól a lelki atyáktól megintetik, megfogadja s kivált udvari káplánját illendő revercutiával tiszteli, annak jó tanácsát és lélek üdvösségre szolgáló intését megfogadja. 5. A jószágot és udvarházat nem pusztítja, adósságba nem veri, sőt ura híre nélkül senkitől pénzt kölcsön föl nem vészen, hanem mint jó gazdasszony minden jövedelmeket megtakarít, semmit ura akarata ellen el nem pazarol. 6. A mi belső portékák maradtak a néhai méltóságos gróf Petki Dávid úrtól és méltóságos asszonytól, azokat híven megtartja, senkinek se el nem adja, se el nem ajándékozza. Sőt ha frajjeit férjhez adja, semmit azokban reájok nem tészzen, azokkal fel nem czifrázza. 7. Egy szóval: a mi botránkoztatást s innen lelkiveszedelmet nemzene vagy a mik gróf urának s annak méltóságos grófi atyafiainak, úgy magának és vér úri atyafiainak kisebbséget, szomorúságot hoznának és causálhatnának, mindazokat egész eltökéllet akaratral eltávoztatja, soha nem cselekszi titkon vagy nyilván; hanem az Isten és ura szeretetében magát mindenkor úgy a példát ájtatosságokra foglalja, cselédeit is azokra nemcsak jó példaadással, hanem kemény kézzel is kényszeríti, inti, oktatja. És végtére egyedül urát szereti, annak betegségében, nyavalyáiban híven, hüte szerint teljes életében gondját viseli, halálozásának közelítésére okot nem szolgálhat.

Épen elég, nagyon megható a józan ész, a kereszténytürelem ekkora foka. A mai nyárspolgár sem visélné magát ily jámbor módon, mint ez a kardot viselő férj, a ki hiteles okíratba foglaltatja gyalázatát és sérelmeit. Az egyetlen nehézség csak az, hogy az ember erős hajlandóságot érez magában a fön dicsért józan eszet gyávaságnak, a keresztény türelmet közönynek nevezni. Egyébaránt ez a siralmas komédia, a melyben a főszerepet méltóságos gróf Petki István uram ő nagysága hitestársa: gróf Kálnoky Judit játszta 1751-ben, látványosságnak sem volt utolsó. A Henter János uram kolozsvári palotájának nagy terme tele méltóságos atyafival: tanácsurak kardosan, fonséges arczú matrónák ragyogó családi ékszerekkel: A serczegő lúdtollat Bíró János gyulafehérvári kanonok, kolozsvári plébános kezelte. Az okíratból szinte szemmel látható, milyen lelkiismerettel vette a dolgot, hogy semmi kompromittáló ki ne maradjon belőle. Aztán aláírták és megpecsételték olyan pedáns módon, mintha vásárlevél volna. Pacta clara, boni amici. És ez az eset nem is legpikánsabb lapja a kor botránnykrónikájának. Vannak még furcsább históriák, jelenetek, a melyek az ókor priáp és satyr scenáit elevenítik föl: A bachanáliák nem is nagyon kerültek a napvilágot. Igen szemérmetlen és nagyon brutális viszonyok szövődtek, úgy szólván, teljes nyilvánossággal. A pasquillok mindezt ridegen, a krónika szárazságával adják elő, de a gyarlón rimelő sorok között látni véljük a morálista szégyentől égő arczát, a mint ezeket a dolgokat leírja emlékezetül a jövődőknek.

Junius.

Sohase beszélj a kártyavesztésedről. Ha gazdag emberhez szólsz s azt mondod neki:

— Elvesztettem ötvenezer frankot — a szakállába foglaltam, vetni s azt gondolja magában:

— Már hogy panaszkodhatik valaki ilyen nyomorult összegért?

Ha pedig szegényhez fordulsz, azt fogja mondani:

— Még panaszkodik! Ha nekem csak annyim volna, a mennyije neki megmaradt, boldognak mondanám magamat.

Charles Narrey.

TRIFOLIUM. Bede Jób, Fekete Béla, Kovács Dezső, Kolozsvár 1891.

A hazai papirgyárosok — sőt a csehek sem — gyárthatnak annyi papirost, a mennyit Magyarországon tele ne irjanak verssel, novellával, rimes és rímtelen szindarabbal. És e horribilis fogyasztásnak nevezetes hányada bizonyára Kolozsvárra esik, de különösen egy nagy sárga házra a romantikus Bel-farkas utczában: Komolyan mondom, az az ev. ref. kollegium valóságos költő-iskola.

A hely olyan. A gyerekek ha kinéznek az ablakon, hát látják az ódon nemzeti színházat, a hol mindig ciklusokat játszik E. Kovács Gyula. Vis-à-vis az ablakok nyílnak a nyiladozó mezőre, dombos temetőre. Oldalt hozzá van építve a kollegium egy omladozónak látszó, de voltaképen nagyon is erős templomhoz, a hol Szász Domokos predikál mostan, de a hol ezelőtt nem is nagyon régen, minden második decenniumban kölcsönösen kihajigálták egymást a különféle keresztény hitfelekezetek... Néha a derék muzulmán is beleszólt:...

Hát ez csak elég regényes környezet. A fiúknak egy tapodtat sem kell menniök témáért, minden ott van előttük: a dráma, a regény, a vers; különösen a vers.

Elképzelem, milyen különös, nagy és édes lelkese-déssel írják ott a különféle formájú poemákat a tartós és szép borgó-prundi papirosra. Hogy mutogatják egymásnak, miképen írják be az önképzőkör aranykönyvébe. Ez a sok vers valósággal illatos poesis. A mig aztán a költő maturál és kilépvén barátjainak segedelmével és azok nagy könyörgésére csakhamar kinyomatja első kötetét a lyceum szép betűivel és ezzel vége az aranyos, titkzatos poesisnak.

Azelőtt csaknem minden esztendőben jelent meg egy-egy ilyen kötet telve szép kálvinista rímekkel. De most mintha rossz idők járnának a zenés beszédre. Elbeszélők kelnek ki onnan párosával — hármassával.

Ime előttünk a «Trifolium».

*

Ebben a könyvben, melyet három kolozsvári ifjú ujságíró irt, még van valami a nagy sárgaház levegőjéből. Bár maguk az írók bizonynyal három-négy esztendeje elhagyták már a regényes környezetű házat. De maga az ötlet, hogy hármuk elbeszéléseit bocsássák közre egy kötetben: tisztára kollegiumi ötlet. Fiatalos is, kedves is, czéltalan is.

Külön-külön is megállják ok a sarat, mindegyikéjük más-más fajta írói kharaktert rejteget, csak megható barátkozásuk és Ajtai a könyvnyomtató, meg a kompaktor fűzi őket össze. A legjobban ki kívánczik a kötetből, a legerősebb legény köztük Kovács Dezső. Ennek a fiatal embernek jó kedve van! Azok között, kik ma írásra adják magukat, fölöttébb ritka dolog ez. Hanem azért érzelmeskedik, sőt érzékenykedik is. Szomorú is tud lenni, de nem nagyon. Majd meglássuk, hogy derék humorista válik belőle. Nem vicczelő, hanem jellemző, nem idegen gerinczre építő, hanem magyar. Nagy reménységgem van benne.

Komor, de nem elkeseredett kedélyű legény Bede Jób, kinek sok művészi érzéke és komponáló ereje van már most is. Kovácscsal egyben rokon: neki is vannak confesszionális hajlamai. Azon megérzik a kálvinistaság, ő meg zsidó voltát nem tagadja. Zsidó históriákat ír sok bátorsággal, nem ijedve meg a szokatlantól, megpróbálva olyasmit is, a mit előtte nem igen mertek magyar nyelven. Ha föl nem falja a journalismus, számottevő elbeszélő lesz belőle.

Fekete Béla ujságíró lesz; temperamentum a javából, ezeket a novellákat is csak azért írta, mert a jó journalistának mindent kell tudnia írni, ha kell ügyes elbeszéléseket is. Kellett, hát ő írt, nagyon ügyeseket és csinosakat.

Ilyen három emberből került össze a «Trifolium».

*

Vajjon milyen mértékben írják most verseiket a bel-farkas-utczai nagy sárgaház ifjú lakói? Vagy nem divat már a vers?! Majd meglássák, hogy onnan egyszer, talán még a mi seculumunkban egy nagy író kerül ki.

NYÁR. Irta: Jakab Ödön, Budapest 1891. A Franklin-társaság kiadása.

Fiatal poétáink között kevés van, a kit a kritika és a közönség olyan szives fogadásban részesített, mint Jakab Ödönt. Első kötete, mely ezelőtt öt esztendővel jelent meg, olyan elismerést szerzett neki, a mely csak a legjobbaknak jut részül. Természetesen volt ebben egy kis előlegezés is, biztosítás, a kétségtelen tehetség számára.

S ime Jakab Ödön csakugyan itt van, hogy beváltsa, a mit ígért, egy 12 íves költeménykötettel, a melynek ez a címe: *Nyár*. Ez a cím természetesen azt praetandálja jelenteni, hogy többé nem «tehetséges fiatal költőnkkel» van dolgunk, hanem egy világnézetében megállapodott, érzelmeiben kiforrott, izlésében megsimult férfival, a kinek emberi és poétai minőségei fejlődésük delelőpontjára értek.

Azt hiszem, jogunk van rá, hogy ezt a címet ne higyjük el a költőnek. Új kötetében is annyi még a fiatalos, a tapogatózás a saját tehetsége után, melynek legpattanósabb rúgót szinte csak elvétve találja meg, hogy igazságtalanok volnánk Jakab Ödön iránt, ha könyve címlapjának állítását késpénzülfogadnók.

Kétségtelen, hogy Jakab Ödön poétai egyénisége sokat konsolidálódott első kötete óta, de az is kétségtelen, hogy a saját poétai karakterével ő maga nincs egészen tisztában. A csöndes hangulatok, a szelid érzések költője ő, a melyek nála természetesen üdén, az alak és a tartalom elbájoló harmóniájával nyilatkoznak meg a dal formájában. Egy képet, egy hangulatot, sőt olykor egy-egy reflexiót is megragadni és csengővé tenni, kevesen értük úgy, mint ő. Az «Intés», «Szeretek én», «A te szemed», «Pusztá sír», «Fénybogár», «Életszabály», «Találkozás», stb. példák rá, hogy micsoda becses dolgokat produkál a mi poétánk, a mikor önmagát meg tudja találni. Különösen szép és Jakab Ödön poétai egyéniségének hű visszatükrözője a «Kibékülés», ez a csodálatosan kerek és hangulatos kis dal, a mely így hangzik:

*Nem számítok én hosszú gyászra,
Tenger könyre, ha meghalok,
Koldús leszek a temetőn is,
A mint most itten az vagyok.*

*Múlásom szörnyű döbbenéssel
Nem fog betöltni másokat;
Megesik szépen, észrevétlen,
Miként erdőn az alkonyat.*

*Mi is van abban, ha egy árva
Fakó dalost az éj befed?
— Mindössze: több egy kis halommal
S néhány kis dallal kevesebb.*

Ilyen verseket írjon Jakab Ödön, ezekben van az ő ereje. A filozofálást, allegorizálást, a szenvedések páthoszáát s a sarkazmus keserű kaczagását hagyja ő másoknak, a kiknek más a gondolatviláguk és más a temperamentumuk és a kik nem tudnak olyan szép dalokat írni, mint ő. Hiszen a versek becsét nem hosszúságuk adja meg, s a mi jó, akármilyen genreből való, igazi érték.

A mi ellenben nem jó, az nem érték semmiféle genreből sem. És azért — meg vagyok győződve — a Jakab Ödön kötete csak vastagságában vesztett volna, ha körülbelül a harmadát kihagyja. A «Fürdés közben», az «Álom», a «Nézetek», a «Bukott ideál», a «Husvétí ének», «Tanács», «Életrajz» s hazafias verseinek

legnagyobb része nagyon messze alatta marad az ő tehetsége mértékének, éppen azért, mert a poeta idegen világban kóborol, a mely nem az övé.

Micsoda elképzelhetetlen helyzet p. o. az, mikor költőnk «fürdés közben» lefesti magát nekünk. Együtt fürdik a feleségével és nem tud okosabbat tenni, mint hogy felolvasást tart neki a hig elem rettentő hatalmáról, mint egy professor. Micsoda banális, közhelyekkel rég kimosott mederben folyik le az «Álom» allegóriája. Valami ismeretlen másvilágon, «földöntúli lágyhangú nyelven beszélgetett egy sereg szellem» s az egyik elmondja, hogy ő ember-alakot öltve élt a földön, szeretett, dolgozott, tanult, csatázott, utoljára megvénült s szorongó bánat lepte meg, hogy itt kell hagynia ezt a szép világot. S csakugyan meghalt s el is temették; hanem szerencsére még ideje-korán felébredett. Eddig tart az elbeszélés és a szellemek felkaczagnak: «Ugyan bizony ily bolond álma valakinek már hogy lehet». Ezeknek a szellemeknek a logikája egészen földöntúli. A hogy társuk a földi életet leírja, abban semmi bolond nincs, igaz, hogy érdekes sem. Homályosan dereng előttem, hogy a költőnek az a tragikomédia járt az eszébe, a melynek hőse az ember, a ki oly iszonyú erőfeszítéssel küzd a létért és azután meghal, — de hol lehet ezt a versben megolvasni? Ott szó jön szó után, rím jön rím után s az ember a vers végire jut, a nélkül, hogy tudná: a poeta mit akart. A point (a szellemek felkaczagása) összefügg ugyan az előzményekkel, de csak úgy, mint a tollas-kalap az asszony fejével: kötötűvel van odatűzve.

Hogy filozofiai elkalandozásaiban egy-egy szójáték mennyire elcsábítja attól, hogy elmenjen a gondolat végéig, kiáltó példa rá a «Nézetek» III. darabja. (Az első kettő közönséges banalitás.) Ez így hangzik:

*Hogy egy jövődő szebb élethes
Csak átjáró a sirhalom:
Nem tudja senki s mi mégis
Örömet hisszük el nagyon.
Mert jobb nekünk, hogy egy utolsó
Csalódással majd több legyen,
Mint sem kevesebb egy reménynyel
Itt e bús földi életen.*

Ugyan ugy-e? Hiszen ha nem igaz, hogy «csak átjáró a sirhalom», akkor ránk nézve semmi nem existál többé; tehát csalódás sem. Ez a logika, a mely ellen még jambusokban sem szabad véteni. S hasonló példát többet is hozhatnánk fel annak a bizonyítására, hogy a Jakab Ödön szellemi konstrukciója mennyire nem termett rá metafizikai spekulációra. Filozofiai költeményei mind szörnyű banalítások, egymással kapcsolódni nem tudó ötletek, a melyek sehová se tudnának kilyukadni, ha a poétát írás közben nem kapná meg egy-egy hangulat szellője s nem vinné egészen más tájakra, mint a hová a vers elején megindult.

Ne filozofáljon hát Jakab Ödön és ne csináljon kétes sikerű konkurrencziát a hazafias tirádák gyártóinak, hanem daloljon nekünk a maga édes, egyszerű, szívhez szóló hangján. A ki kitűnő aquarell-festő, puha színekkel, gyöngéd rajzzal, édes hangulattal, hagyja békén az olajfestéket és 4 méteres vásznakat s ne pingáljon csataképeket, a melyek nagyok, de rosszak. A kinek az Isten annyit adott, mint neki, az nincs rászorulva, hogy poeta-társaitól vegyen kölcsönöket.

MŰKEDVELŐK. (Gyürky Ödön: *Költemények*. — Morvay Győző: *Napkirálynő*. — Endrődy Géza: *Őszi verőfény*. — Víz Zoltán: *Költemények*.)

Injuria volt-e tőlem, hogy ezt a négy «Költeményes gyűjteményt» összefoglaltam a «Műkedvelők» közös gyűjtőszava alá? Lehet, hogy annak fogják mondani, különösen a szerzők, de én nyugodt vagyok arról, hogy ez a «summa jus» itélete. Mind egyikben van bizonyos tehetség vagy legalább különösség, a miért megérdemel egy-két szót; az irodalom katóna-mértékét azonban egyik sem üti meg.

Leglitterátusabb külseje van a Gyürky Ödön kötetének. Folyékonyan, ügyesen versel, korrekt magyarságú, egyszer-egyszer meg is lendülő nyelven, a melyben azonban éppen olyan kevéssé van valami individualis, mint a versek tartalmában. Tárgyai, hangu-

latai, képei, mind sápadt reminiscenciák annak a holdsugaras, sentimentális poézisnek, a mely nálunk, hála istennek, már a hetvenes évek elején lejárt a magát. Könyvében új dolog: a «Magyar Állam» klerikális förmedvényei, versekbe foglalva. Ezekre nem létezik semmi-féle poétai mérték.

Alorvay Győző «Fantasztikus idyll»-nek nevezi verses füzetét, melynek «Napkirálynő» nevet adott. Egy kevésbbé fantasztikus, mint zavaros és érthetetlen allegória ez, melyről józan elmével bajos kitalálni, hogy hova vág? Leírásai azonban helyenkint igazi poézist sugároznak s az ember igazán sajnálja, hogy ennek a színes esetű embernek olyan konfúzus fantázia s olyan kevés ízlés, no még fogyatékos grammatika áll a szolgálatában.

Endrődy Géza «Őszi verőfénye» a legteljesebb dilettantizmus terméke. A műformákon a legteljesebb nyugalommal túl teszi magát, s ezért egy-két őszinte hanggal kárpótol. Ez is valami.

Via Zoltán «Költeményei» szeminárium-beli poézis, a melyből azonban lehet idővel még fontos valami. Látszik, hogy vannak benne gondolatok és érzések, a melyeket azonban a szabályok és elméletek nem engednek kifejezésre jutni. De mindenesetre tehetség, a mely, akármilyen fiatal és szentimentális még, megérdemli a biztatást.

Tábori Róbert egy regénye képezi a «Szépirodalmi könyvtár» VII. kötetét. Címe: «Az élet folytatásokban.» Egy jó kedvű, phantastikus abszurditás a tartalma, mely, mint operette-szöveg, carriéret csinálna. Dr. Guillot, a ki a francia forradalom számára föltalálta a róla nevezett gyilkoló gépet, a maga számára feltalált egy fluidumot, melynek minden cseppje öt évre altatja el az embert és cnserválja abban az állapotban, a melyben épen van. Ennek a szernek segítségével dr. Guillot tetszése szerinti részletekben élheti le az életét. Bevett például húsz cseppet, attól alszik száz éven át. Akkor éli a világát két évig, körülnéz az új században és aztán elaltatja magát újabb száz évre. Így talán a világ végét is megérhetné, ha történetesen meg nem hal. Az ő utazására a jövő századokba magával viszi csodaszép leányát és annak völegényét, nemes szőregfalvi Szőregh Pált. Ennek a posthumus társaságnak élményeit a mi századunkban tárgyalja a regény, mindvégig boházatos bonyodalmakkal, operettszerű eszközökkel dolgozva. Könnyű, kacagató humor, néha egy kis satirikus, ártatlan arcczal applicált oldalvágás a nagy századra, elevenné, kellemessé és mulatságossá teszik a regény olvasását. Nagy igények nélkül, de nagy ügyességgel készült, várakozást nem kelt, de tökéletesen kielégít. Derült órában született és defült órák szerez mindenkinek, a ki elolvassa.

A *Kisfaludy-Társaság* szerdán tartotta meg úgynevezett tagválasztó ülését, mely azért neveztetik így, mert azon szoktak tagot nem választani. Így tettek az idén is; az üresedésben levő helyet nem töltötték be. Nem pedig azért, mert ha az év folyamán egy új csillag, valamely nagy szabásu genie találna feltünni, annak okvetlenül készen kell tartani egy széket. Az illető csillag dicsősége ugyan teljes lehetne a Kisfaludy-Társaság kitüntetése nélkül is, de úgy látszik, a Kisfaludy-Társaságot igen érzékenyen érintené, ha el kellene ismernie egy geniet a Társaság kebelén kívül is. Ez az ülés határozott a Somogyi-pályadíj ügyében is. A jutalmat természetesen nem adják ki.

Meissonnier †. A jelenkori francia festőművészet egyik legnagyobb alakja: Meissonnier meghalt. Tüdőgyulladás ölte meg, melyben január eleje óta szenvedett. Meissonnier 76-ik évében volt, Lyonban született s fiatalon került Párisba. Művészi pályája nehéz körülmények közt kezdődött, mert eleinte csak azzal tudta magát fenntartani, hogy illusztrációkat készített képes kiadványokhoz. Egy darabig Cogniet műtermében tanult, de igazi mesterei a Louvrebán levő hollandi festmények voltak. Ezek hatása alatt apró genrekepeket kezdett festeni XIV. és XV. Lajos korából. Legelső nagy sikerét 1841-ben, a *sakk-játzsma* című képével aratta. Genrekepei lassankint megalapították hírnevét; tökéletes technikájának s kidolgozásbeli finomságainak mindig több és több bámulója akadt. Csodálói az utolsó évtizedekben annyira megsaporodtak, hogy egyes apró képei mesés árakon keltek el. A hatvanas években a történelmi festészetre adta magát; e nembeli munkái között a legszebb s leg-híresebb: 1807-je. Egy-két miniatüreje látható volt a múcsarnok első tárlatain is.

Nemzeti színház.

(Az aradi hősnők. Történelmi vig színmű 3 felvonásban, írta: *Jókai Mór*. Első előadása a nemzeti színházban 1891. február 6-án.)

A véderő vita idején történt, egy híres paragrafus megszavazása után. Az egész ország ellenzéki hangulatban volt: nők, fiatalság, még a férfiak is. Az emberek meg voltak győződve, hogy alkotmányunkon sérelem esett, s mikor kitudódott, hogy az illető gyászos paragrafust a képviselőház irodalmi kitünőségei: *Jókai* és *Mikszáth* is megszavazták, az aradi hölgyek lapjaik útján kijelentették, hogy ezentúl sem a *Jókai*, sem a *Mikszáth* könyveit nem fogják megvásárolni. Cserben fogják hagyni azokat, a kik cserben hagyták a hazát. Ha az ötvenes évek hölgyei úgy adtak kifejezést honleányi érzéseiknek, hogy megvásárolták a rossz könyveket is, a mai honleányok úgy fognak tüntetni patriotikus érzületükkel, hogy nem vásárolják meg a jókat sem. A mi bizonyára egyik legkönnyebbik neme a honleányi erények gyakorlásának.

Ha *Jókai* nem az a galambpéjű ember, a kinek mindenki ismeri, könnyen azt felelhetné volna az aradi ellenzék hölgytagjainak, hogy ezzel a duzzogással csak önönmagukon állanak bosszút. Mert hisz vásárolni eddig se igen vásárolták a könyveit, s ha most már olvasni se fogják, ezzel csak az illetők veszíthetnek. *Jókai* azonban van olyan okos ember, hogy nem köt ki asszonyokkal, s az ő páratlan kedvességével azt felelte a hadüzenetre, hogy majd ki fogja békíteni az aradi hölgyeket. Glorificálni fogja haragosainak ösanyáit, egy történelmi szindarabban, melyben majd olyan szerepet juttat az aradi nőknek, a minőt az egriek játszottak *Dobó* idejében. Ez csak elég lesz engesztelő áldozatnak.

Igy született meg az az engesztelő áldozati bárány, melyet pénteken este ölte le a nemzeti színházban.

A felelet bizonyára olyan szeretetre méltó, hogy Arad nem opponálhat tovább. És genialis is, mert bizony nem volt oly könnyű kieszelni a dolgot. A krónika semmit sem tud róla, hogy az aradi nők valaha olyan szerepet játszottak, mint az egriek, vagy a siennaiak, s a «történelmi» alakokat, pláne a hősnőket csak úgy egyszerűen kifundálni egy kissé mégis csak bajos lett volna. *Jókai* egyet fordított a dolgon. Azt mondja, hogy: szép, szép az az egri eset, de hát hiába, kard, gerely és puská nem valók asszonykézbe; a nő az ő természetes fegyvereivel is szolgálhatja a hazát, védelmezheti a tűzhelyét, s meszes csöbrök nélkül is kivívhatja az egri nevet. Az igazi hősnő az, ki asszonyi fegyverekkel: édes mosolylyal, csellel, hizelgéssel fog ki az ellenségén; a ki a szent célból bátran, remégés nélkül játszik végig egy merész, képmutató játékot, s csábítással, szép szóval csalja kelepcebe az ellenséget, a mint *Föray Rózsa*, az aradi viczispánné cselekedett, a ki illetéknéppen két legyet fogott egy csapással.

A darab 1735-ben játszik. Arad várát két ellenség is fenyegeti. Az egyik *Szegedinecz Péro*, a rácz fölkelők vezére, a másik meg egy népbolondító paraszt-próféta, a ki az elzüllött kurucz hadak maradékából, meg egy csomó lóvá tett parasztból, kiknek megtetszett a guerilla-élet, jókora sereget toborzott össze. Ezt a két műkedvelő fővezért csalja törbe a szép *Föray Rózsa* az ő édes mosolygásával. Elhitei mind a kettővel, hogy özvegyen maradt s hogy hajlandó egy diadalmas fővezér sorsában osztagozni, a mire a két naiv hódító vakon rohan a kelepcebe. A vár alakoskodó kapitánya és hadnagyai bekerítik a fiók-Sámsonokat; a paraszt-próféta a futásban keres és talál menedéket, *Pérot* meg elfogják és vasra

verik. Mindez igen természetesen és érthetően történik. Mi, a kik láttuk a Hegyesi Mari asszony elragadó mosolygását, nagyon capiscáljuk az ifju Péro s a vén bolond próféta megtévelyedését; s megértve, hogy egy szép asszonynak mily könnyű a hazát megvédelmeznie, örömmel nyugodnánk bele, ha a hadúri kegy Hegyessi Mari asszonyt nevezné ki seregeink fővezérévé.

Az előadás kifogástalan volt. Hegyessi Mari Rózsa szerepében mindenkit meghódított; Ujházi (a paraszt-próféta), Vizvári (a fürmender), Szigeti Imre, Gabányi és Hetényi (a várkapitány és a hadnagyok) sok derűtséget keltettek, Mihályfi érdekessé tudta tenni a rajongó Pérot, s a kisebb szerepek személyesítői is eltalálták a kellő tónust. A koszorús író minden felvonás után többször kitapsolták.

H.

A m. kir. operaháznál Zichy Géza gróf intendás, a Zenevilág szerint, új szabályrendeletet léptetett életbe, a mely az összes ügyeket illetőleg a legnagyobb foku rendelkezési szabadságot biztosítja az intendás számára. Ugyanez a szabályrendelet körülírja az igazgatótanácsos hatáskörét is. Az igazgatósági tanácsos mindenben helyettesíti az intendást s ellátja a színházak összes jogi természetű ügyeit, ezenkívül vezeti a leglényegesebb adminisztratív ügyeket is.

A népszínházban ma, szombaton, midőn lapunk már sajtó alá kerül, adják először Rátkay Lászlónak, a *Felhő Klári* szerzőjének *Arvalányhaj* című új népszínművét. Az újdonság fogadtatásáról jövő számunkban referálunk.

Új népszínmű Abonyi Lajostól. *A siroki románcz* címen a *Betyár kendője*-nek ismert szerzője új népszínművet írt, melynek tárgya a Kisfaludy-Társaság népdalgyűjteményében levő eredeti néprománczból van merítve. A darab a palócz népeletet rajzolja, s a népszínházban kerül bemutatásra.

Tüntetés a «Csók» ellen. A berlini Lessing-színházban Dóczi Lajos *Csók*-jának előadásán egy sereg uri embernek állított egyén a legpoétikusabb részleteknél jónak látta tüntető nevetéssel, közbeszólásokkal zavarni meg az előadást. A többiek püsszegték, majd erős tapsal igyekeztek elnémitani a zajongókat, s így mint egy ottani lap elmésen megjegyzi, a darab «a megérdemlettnél jóval zajosabb tetszésben részesült». Kérdés csak az: kinek van Dóczi Lajos jobban lekötelezve, kétes nevelésű berlini közönségének-e, vagy ama jó barátjának, a ki őt ily szépen megvédelmezi a közönséggel szemben?

Ibsen új darabja: *Gabler Hedda*, melynek meséjét már régebben ismertettük; színre került Münchenben, a hol a szerző jelenlétében, e hó elsején adták először. A darab fogadtatása éppen nem mondható kedvezőnek. A földszint folyton püsszegték, csak a karzaton ülő fiatalság tapsolta az ősz drámairót törhetetlen lelkesedéssel.

«Thermidor» valószínűleg ismét megjelenik a *Comédie Française* deszkáin, mert Sardou változtatásokat tett a darabon, s a minisztertanács hajlandónak nyilatkozott az engedélyt kiadni, oly feltétel alatt, hogy a Robespierre-re vonatkozó részek a darabból kimaradnak. Azóta különben Sardou új darabot fejezett be, melynek címe: *Az egyetlen fiú*. A mit elvesztett a vámon, bizonyára megnyeri a réven.

Sullivan, a *Mikádó* híres szerzője, operát írt, melynek szövege *Ivanhoe*-ból, Walter Scott regényéből van merítve. Az érdekes újdonságot a londoni új operaház megnyitó előadásán mutatták be fényes közönség előtt, melynek soraiban a walesi herczeg is jelen volt. Sullivan ezzel az operájával is derekas sikert aratott; a londoni lapok azt írják, hogy *Ivanhoe*-ban, az invencziót, a stilszerűséget és a műgondot illetőleg, felülmulta önmagát.

Divatlevél.

A mama haragszik, de ön biztat, és nagyon természetesen találja, hogy fiatal leány létemre, érdeklődöm a női divat iránt. A férfiak némi részben hibának tartják azt, hogy mi folyton a toiletteken jártatjuk eszünket, pedig higgye el, hogy az jobbra költői szórakozás, gyakran a nélkül, hogy élesebben támadna fel bennünk a vágyakozás a felesleges fényűzés után.

Én, teszem, érdeklődöm a divat iránt, a nélkül, hogy magam valami nagy mértékben óhajtánám a divathölgy szerepét játszani.

De boldog isten! Hát hiszen mi leányok olyan szűk tevékenységi körbe vagyunk szorítva, hogy épenséggel nem csoda, ha néha hivságos dolgokkal foglalkozunk, legalább gondolatban.

A mama sehogysem akarja ezt megérteni, őt határozottan bántja, hogy oly sokat járok abba a nagy divatkereskedésbe a bécsi utcába. Örökösen attól tart, hogy rajtam is erőt vesz a hiuság, a mely aztán veszedelmes lejtőre csábíthat. — Én nem félek tőle. — Mikor megtudtam, hogy a napokban a fővárosban egy főrangú estély lesz, a melyen a főrangú hölgyek találkozót adnak egymásnak, elhatároztam, hogy elmegyek abba a divatkereskedésbe és megnézem azokat a toiletteket, a melyekben majd mágnás hölgyeink pompázni fognak.

Nyilvános báljaink nem eléggé alkalmasak a toilette tanulmányozására, mert őszintén megvallva, csak elvétve lát az ember igazán szép izléses ruhát. — A legtöbbit tönkre teszi a felesleges cziczoma és a színeknek izléstelen összezavarása. — Hanem egy főrangú estélyen szebbnél szebbek a ruhák. — Hiába az előkelő légkörben jobban kifinomodik az izlés, aztán meg ott egymás közt az előkelő világ hölgyei nagyobb ambícióval öltözködnek, mintha csak egy közönséges elite-bálba mennek, a hol ugysis összevegyülnek a többivel.

Megnéztem tehát egy csomó olyan báli toilette, a mik egy főrangú bálon az udvari gyász miatt csak vasárnap fognak pompázni. — Az »Árvay és társa« czég tulajdonosának igazán nagyon, de nagyon lekötelező szívesége és előzékenysége szerezte meg nekem azt a gyönyörűséget, hogy végig nézhessem az ő divattermében ez alkalomra készült ruhákat.

A ruhák egész pompája a nemes izlés egyszerűségében nyilvánul.

Többek közt láttam egy fehér duchesse selyemből készült ruhát, mely egybe vágottan egész sima omlós redőzetű és melynek uszályos szegélyzetét az ugynevezett »Martre du Canada« szörme díszíti. — Továbbá egy igen szép fehér vigogue ruhát, szegélyzete és uszálya fin de siccle színű duchesse, arany kálászokkal hímézve. — Ismét egy ivoir színű vigogue sublime ruha queues de Marmotte du Fibeline díszítéssel. (E szörme a legkritikábbak egyike és mint értesültem egyedül a szörme a toiletten 2500 frt-ba kerül). — Egy fehér mousseline toilette ezüst ceintur és ezüst szegélyzettel. — Egy rózsaszín hímzett mousseline ruhaderék «Malines de Venise» kelméből. — Egy rózsaszínű crépe robe, a jupe szegélyzete fehér csipke draperie. Derék díszítése és ceinture «Violettes de Parme.» — Egy fekete mousseline robe, style Henri II. ceintur és széles szegélyzet fehér guipure hímzésből.

Még valamit láttam Árvayéknál, egy toilette, a mely nem a fővárosban fog szerepelni. — Egy előkelő hölgy, a ki úgyszólván hivatva van arra, hogy Felsőmagyarországon terjesztője és megnevesítője legyen a finom izlésnek, csináltatta ezt egy bálra. — Nemcsak láttam és bámultam ezt a ruhát, hanem észrevétlenül tanuja voltam azon pompás jelenetnek, a mikor a hölgy a toiletteit abban a nagy tükrös próbafülkében egyikében fel is próbálta.

A ruha maga egybe vágott s fehér popelinből volt, melynek kivágását fekete gyöngydisz szegélyezte. E ruha fölé még egy görög szabású fehér mousseline felső omlott alá, szintén egy fekete gyöngyszegélyzettel és fekete gyöngyceinturrel.

Soha életemben szebb látványnak nem voltam tanuja és mikor a ritka szép hölgy végig nézte magát abban a fényesen kivilágított nagy tükrös fülkében, szinte átszellemülten mondá:

— El vagyok ragadtatva; ez egy álom, ez egy költemény.

Claire.

Sokszor mondád . . .

Sokszor mondád nekem, hogy arczom
Piros s ez egy cseppet sem érdekes;
A te eszményed holdvilágos arczú,
Becsuklós térdű, vézna és kehes.

Förtelmes izlés! hogy a piros élet
Megírgyjelje a fehér halált!
Nem félsz, hogy bennem egykor feltalálod
A vézna, sápadt, kehes ideált?

Célio.

Igyekezzeél tapasztalást szerezni; mert ez korábban vagy később, de egykor igen jó lesz arra, hogy meglásd a hibát . . . másokban.

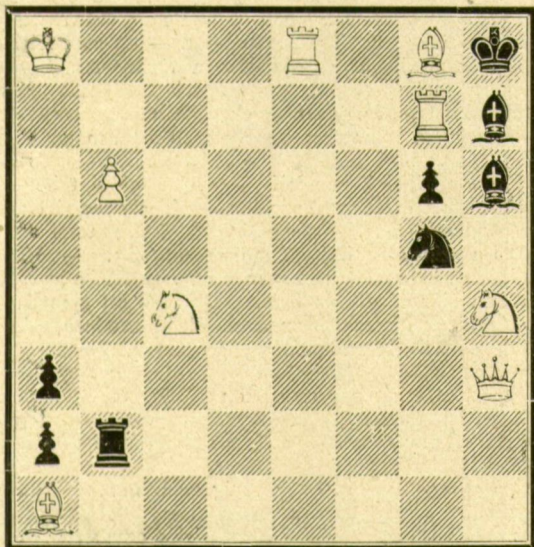
Ne dobj követ annak az asszonynak a kertjébe, a kit el akarsz hagyni, legfeljebb drágakövet.

Sakk.

36. számú feladvány.

SPÓNER ANDOR-tól.

Sötét (8)

Világos (9)

Világos indul és a második lépésre matot mond.

Megfejtések.

28. szám.

Világos	Sötét
1. Vē4—d3	Vē4×d3
2. f2—f4m.	
1.	Kē5×d5 †
2. Hd4—é6m. stb.	

31. szám.

Világos	Sötét
1. Vē2—é3	a4×é3
2. He2×é3 m. stb.	

29. szám.

Világos	Sötét
1. Hé6—f3	Hd2—é4
2. Hg5—f4 m.	
1.	Bc4×f4
2. Vf8×c5 m. stb.	

32. szám.

Világos	Sötét
1. Ká—b3	d5—d4
2. Bb4—b8 m.	
1.	Kc5—d6
2. Bb4—bb. †† m. stb.	

30. szám.

Világos	Sötét
1. Vá5—b4	Hd5×b4
2. f2—f4 m.	
1.	Hc2×b4
2. d2—d4 m.	
1.	Vb3 i. sz.
2. Hf3 vagy Hd7 m. stb.	

33. szám.

Világos	Sötét
1. Vb1—b7	Kf2×é1
2. Ké4—é3	K. t. sz.
3. Vb7—b1 v. h1. m.	
1.	Kf2×g1
2.	K t. sz.
3. VB7—g2 v. h1. m.	

Képtalány.

A 3-ik és 4-ik számban megjelent koczkarejtvények megfejtése:

3. SZ.

U	r	i	a
r	e	n	d
i	n	d	a
a	d	a	g.

4. SZ.

E	m	i	n
m	a	k	ó
i	k	e	r
n	ó	r	a.

A 3-ik és 4-ik számokban megjelent bűvös rejtvények megfejtése:

4. SZ.

Á C s

T a s s o

K a i r o

B a r l a n g

O l t

K a t a l i n

R e g a n

A e T n a

G e a

V e r n e

É r z é k e k

D o n i z e t t i

3. SZ.

V

m á k

M á g o r

V á g ó P á l

k o P e k

r á k

I

Helyesen megfejtették: Elsner Aurelia, Kun Margitka, Réthi Jolán, Kisbéri Kata, Csögöd K., Matusowsky Ervin, Schwarcz Jolán, Komáromi Klára, Csongor Jenő, Weinstein Elma, Szigeti Katalin, Morócz Emőke.

Heti posta.

Budapest. R. K. Ön dicséri a francia Institut liberalismusát és szűkkeblűséggel vádolja a mi Akadémiánkat. Ez a vád — nézetünk szerint egészen alaptalan. Mert ha az Institut beválasztott egy tagot muló érdekű tárczáiért: a Magyar Akadémia egy lépéssel tovább ment és megválasztotta Vadnai urat — nem regényeiért, melyeket a feledés sűrű avarrétegei fednek; nem kritikáiért, a melyeket soha senki komolyan nem vett — hanem napiujdonságai, »apró hirei« és »szerkesztői üzeneteiért.« Boldog ország, hol a legparányibb érdem-bacillus is megtalálja a maga Koch-ját!

Budapest. Z. S. Nem mi rajtunk múlt! Mi pontosan elküldtük a szedőgyereket Mikszáth Kálmánhoz azért a kéziratért, melyben kiadót a sárga földig leteperni ígérkezett, de nagy szomorúságunkra azzal a hirrel jött vissza, hogy a nagy palócz ágyban fekvő beteg, régi baja megújult és egyelőre invalidussá lett az a toll, melynek szerzése mindig pajzán vidámságot jelent. Reméljük, hogy mire e sorok megjelennek, ismét talpon lesz és újra eregeti majd humora színes buborékait. Arra a kérdésre, hogy igazak-e mindazok az adomák, a melyeket róla írtak és folyton terjesztenek, mi nem felelhetünk. »Si non e vero e ben trovato!« Kevés nagy emberünk dicsekedhetik azzal, a mivel Mikszáth, hogy már életében egész monda-kör alakult volna személye körül. Egyébiránt a jó adomázók sorsa, hogy minden adomát, ha jó, ha rossz, ő rájuk fenik, még azokat is, a melyekben — ártatlanok.

Bécs. M. A. Még nem olvashattuk el. Üdv és — türelem!

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: Kiss József.

Főmunkatárs: Justh Zsigmond.

Fekete, fehér és színes selyemszövetek

60 krtól 15 frt 65 krig méterenként, síma és mintázott (körülbelül 240 különböző minőség és 2000 különböző színben, mintában stb.). Szétküld vég- és darabonkint, bér- és vámentesen **Henneberg G.** (cs. és kir. udvari szállító) gyári raktára **Zürichben.** Minták haladéktalanul küldetnek. Levelekre Svájcba 10 kros bélyeg ragasztandó.

Különleges orvos

roncsoló toroklob és torokgyík

(Diphtheritis és Croup) ellen

Dr. BORS LAJOS gyermekgyógyász

Király-utca 55. Rendel 2—3.